

Copyright © 2017 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>
 Gençlik Araştırmaları Dergisi • Kasım 2017 • 5(13) • 5-30

ISSN 2147-8473
Başvuru | 25 Eylül 2017
Kabul | 09 Ekim 2017

İnternet ve Siyasal Katılım: Türkiye Gençliği Üzerinden Bir Değerlendirme

Emre Erdoğan*

Öz

Türkiye’de ve dünyada İnternet’in yaygınlaşması çok sayıda fırsat sunmaktadır. Bu fırsatlardan en önemlilerinden biri de vatandaşlara sağladığı siyasal katılım olanaklarıdır. Türkiye gibi hem yetişkinlerin hem de gençlerin siyasal katılım düzeylerinin düşük olduğu bir ülkede, İnternet’in sağladığı olanaklar demokrasinin niteliği açısından çok hayati bir rol oynayabilir. Elimizdeki istatistikler gençlerin yüzde 90’ına yakının bir oranının İnternet erişimi olduğunu gösterirken, İnternet’in siyasal amaçla kullanımı son derece sınırlı kalmaktadır. Ocak 2016’da 1804 gencin katılımıyla yürütülen araştırma çalışması verileri Türkiye’de gençlerin İnternette siyasal katılım davranışlarını keşfetmeyi ve bu davranışların belirleyicilerini sergilemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Gençliği, İnternet, Siyasal Katılım.

* Doç. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, emre.erdogan@bilgi.edu.tr

Abstract

The rising penetration of the Internet in the World and Turkey provides a lot of opportunities. One the most important opportunities of the Internet is in the domain of political participation, especially in countries like Turkey, characterized with very low level of political participation. These opportunities may have crucial roles in contributing the quality of Turkish democracy and closing the democratic deficit in the country. Recent data shows that about 90 percent of Turkish youngsters have Internet access whereas political participation scores over the Internet are very low. Our objective in this article is to discover political participation patterns of Turkish youth over the Internet and understand the determinants of these patterns; based on the analysis of the dataset of 1804 face to face interviews conducted in Turkey with a sample representing Turkish youth between 18-29 ages.

Keywords: Youth in Turkey, Internet, Political Participation.

Giriş

Yaşadığımız yüzyılın en önemli gelişmelerinden biri, İnternet'in keşfedilmesi diyebiliriz. İnternet'in önce askeri, daha sonra da akademik alanın kısıtlamalarından çıkıp kamuya açılması (1980'ler), "World Wide Web (WWW)" araçlarının geliştirilmesi (1990'lar), Facebook (2005) ve Twitter (2006) gibi sosyal paylaşım sitelerinin kurulması ve yeni nesil araçlar diyebileceğimiz Instagram (2010) ve Snapchat (2011) gibi araçların yaygınlaşmasıyla, daha önce benzeri yaşanmamış bir döneme girdiğimizi söyleyebiliriz. 1995 yılında 44 milyon kişiden oluşan İnternet dünyası, 2005'te 1 milyar, 2010'da 2 milyar ve bugünse 3.4 milyar kişiye ulaşmış durumda. Dünya nüfusunun yüzde 46'sının İnternet erişimi bulunmaktadır. Facebook hesabı bulunanların sayısı 2 milyar, Twitter kullanıcılarının sayısıysa 300 milyon kişinin üzerindedir. İnternet'te 4.7 milyar sayfa bulunmakta ve bir ayda 100 milyon petabayt (1 petabayt=1000 terrabayt) veri akışına sahne olmaktadır¹.

Ülkemizde de İnternet kullanımı kayda değer oranda artmıştır. TÜİK tarafından yürütülmekte olan Hanehalkı Bilişim Araştırması sonuçlarına göre, 2004 yılında hanelerin yüzde 7'sinde İnternet erişimi bulunmaktaydı. Bu oran 2007'de yüzde 20'ye, 2012'de yüzde 47'ye yükselmiştir. 2014'te yüzde 60 olan bu oran, en son çalışmaya göre yüzde 81'dir. Dolayısıyla, 2004 yılından bugüne İnternete erişimi olan hanelerin oranı yüzde 7'den yüzde 81'e yükselmiş, 10 kat artmıştır. Türkiye'de İnternet kullanıcıların yüzde 92'si Facebook, yüzde 85'i Youtube, yüzde 80'i Twitter ve yüzde 73'ü de Instagram üyeliğine sahiptir².

İnternet'in bu derece yaygınlaşması ve yaşamımıza girmesi alışverişten boş zamanların değerlendirilmesine kadar bir çok konuda davranışlarımızı değiştirmemize yol açmıştır.

¹ İnternet kullanıcı sayısı: <http://www.İnternetlivestats.com/İnternet-users/>, Sosyal medya kullanıcılarının sayısı: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>, İnternet'teki very hacmi için: <http://www.worldwidewebsize.com/>, en son erişim 26.09.2017

² TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028, en son erişim 26.09.2017; Digital Turkey 2016, <https://www.slideshare.net/kogital/digital-turkey-2016-turkeys-digital-marketing-statistics> en son erişim 26.09.2017

İnternet'in sağladığı olanaklar sayesinde son yirmi yılda toplum yapısı değişmiş ve 1980 doğumlu, yoğun olarak teknoloji kullanan ve neredeyse evrensel bir "millenials" kuşağının doğuşuna yol açmıştır. Bu kuşak sadece teknoloji kullanımında değil, hemen hemen bütün davranış biçimlerinde ve alışkanlıklarında ebeveynlerinden farklı davranmaktadır (Downing, 2006).

Yeni dönemin sağladığı olanakların bireylerin vatandaşlar olarak alışkanlıklarını değiştirmelerine, yeni alışkanlıklar kazanmalarına ve demokrasinin karşı karşıya kaldığı katılım sorununu ve "demokrasi açığını" çözmeye yardımcı olacağı konusunda iyimser bir beklenti bulunmaktadır (Karakaya-Polat, 2005; Calenda ve Meijer, 2009; Norris, 2011). Bu beklenti ülkemiz için çok daha önemlidir, çünkü ülkemizde siyasal katılım oranı diğer ülkelere göre düşük kalmaktadır (Kalaycıoğlu, 2008) ve İnternet'in bu katılım için bir fırsat sunması mümkündür.

Makalemizde, İnternet'in siyasal katılım açısından sunduğu fırsatlara odaklanarak, bu derece yaygınlaşan bir aracın bireylerin siyasal katılımları için bir alternatif olup olmayacağını tartışacağız. Tartışmamızın odağında gençler olacak, çünkü Türkiye'de gençlerin tıpkı ebeveynleri gibi siyasal katılımdan uzak durduklarını bilmekteyiz (Erdoğan ve Uyan Sermeci, 2017; Erdoğan 2008). Daha sonra göstereceğimiz üzere Türkiye'de gençler arasında İnternete erişim oranları oldukça yüksektir. Bu makalede, yükselen İnternet erişiminin siyasal katılıma dönüşüp dönüşmediğini tartışacağız.

Makalemiz, İnternet ve siyasal katılım arasındaki ilişki hakkında kuramsal tartışmalarla başlayacak ve bu konudaki iyimser ve kötümser beklentileri, konuyla ilgili farklı hipotezleri sergileyeceğiz. Daha sonra 2016 yılının Ocak ayında 1804 gencin katılımıyla yürüttüğümüz araştırma çalışmasından yola çıkarak Türkiye'de gençlerin İnternet üzerinden siyasal katılımlarını belirleyen faktörleri keşfetmeye çalışacağız³.

İnternet ve Siyasal Katılım: Kuramsal Tartışmalar

İnternet'in yaygınlaşmasıyla sağladığı olanaklar ve bu olanakların siyasal katılım açısından anlamı büyük bir tartışmaya yol açtı, bu tartışma da henüz sona ermiş değil. Öncelikle tartışmaya katılanların hemen hepsinin İnternet'in çok sayıda olanak sağladığı konusunda hemfikir olduğunu söyleyerek başlayalım. Tartışmanın ana konusu da İnternet'in olanak sağlayıp sağlamadığı değil, bu olanakların vatandaşların siyasal katılım biçimlerini dönüştürüp dönüştürmediği, daha önemlisi İnternet'in vatandaşları daha iyi vatandaşlar, demokrasileri de daha iyi demokrasiler haline getirip getirmediğidir.

İnternet'in siyasal katılım açısından getirileri konusundaki tartışmaları iki ana başlık altında toplayabiliriz. İyimserler ve kötümserler. İyimserler -ki hareketlilik hipotezi yanlıları olarak da adlandırılabilirler- İnternet'in vatandaşların siyasal katılımı hem niceliksel olarak arttırı-

³ Bu makalede sunacağımız sonuçlar Avrupa Birliği'nin 7. Çerçeve Programı'ndan alınan destekle yürütülen araştırma çalışmasının dayanmaktadır ([FP7/2007-2013] Anlaşma no: 612782)

çağı, hem de niteliksel olarak dönüştüreceği; bu dönüşüm sonucunda da demokrasinin kalitesinin artacağı görüşünü savunmaktadırlar. Cavanaugh (2000) erken dönemli bir makalesinde İnternet'in WalMart'ın (ünlü bir hipermarket zinciri) siyasal bir benzeri olduğunu, insanların tek bir çatı altında siyasal konularda bilgiye, video kliplerine, aday konuşmalarına, politika önerilerine ve seçimlerin son dakika sonuçlarına rahatlıkla erişebilecekleri bir ortam sağladığını öne sürmüştür. Norris (2001) bu yaklaşımı "siberoptimizm" olarak tanımlamıştır, daha sonra "hareketlilik hipotezi" olarak adlandırılacaktır.

İyimser yaklaşımın en önemli çıkarımı İnternet'in -ve diğer dijital medyanın- sağladığı olanakların, daha önce katılmayan vatandaşların katılmalarını; daha önce katılan vatandaşlarınsa daha fazla katılmasını sağlamasıdır. Bu açıdan İnternet ve benzeri araçlar, katılımı tabana indirecek bir ortam sağlayacaktır. İnternet siyasal ve sivil katılımın önündeki engelleri azaltacak, daha önce ana akım siyasete katılmayan bireylerin/grupların katılmasını sağlayacak, vatandaşların seçim kampanyalarında daha fazla bilgi almasına olanak verecek, toplumdaki ağların koalisyonlar kurmasını ve lobcilik yapmasını kolaylaştıracaktır. Özetle İnternet yeni bir kamusal alanın oluşmasına yol açacaktır (Norris, 2001).

İyimserlere göre İnternet, bu kamusal alanı farklı mekanizmalarla sağlayacaktır. Öncelikle İnternet katılımın maliyetini düşürecektir. İnternet bağlantısı olan herkes, İnternet'te süregiden siyasal faaliyetlere katılabilecektir. Evinden çıkmasına bile gerek olmadan, siyasetin bir parçası olacaktır (Grossman, 1995; Negro Ponte, 1995; Best ve Krueger, 2005). İkinci olarak, İnternet vatandaşların bilgiye erişimini kolaylaştıracaktır, daha önce bilgiye erişmek için televizyona ve benzeri kitle iletişim araçlarına mahkum olan vatandaşların, İnternet'te dolaşan bilgilere kolayca erişebileceklerdir. Böylelikle de dezavantajlı grupların bilgiye erişim konusundaki engelleri azalacaktır (Tolbert ve McNeal 2003). Üçüncüsü, İnternet oylama, tartışma, blog yazma ve benzeri araçlarla siyaset yapabilmek için yeni araçlar sağlamaktadır. İnternet'in etkileşimli ortamının vatandaşların kurumlar karşısında güçlenmesini sağlayacaktır ((Strandberg, 2006; Ward & Vedel, 2006; Mossberger, Tolbert, ve McNeal 2008; Shah, Kwak, ve Holbert 2001). Bunlar İnternet'in; katılımın, bilgiye erişimin ve yeni araçlar geliştirmenin maliyetlerini düşürerek siyasal katılımı artırıcı ve dezavantajlı grupları içerici mekanizmaları olarak sayılmaktadır.

Bu listeye eklenebilecek başka bir gelişme de, özellikle Facebook, Twitter ve benzeri sosyal ağlar bireylerin sosyal sermayelerini geliştirmesidir. Daha fazla sosyal sermaye, daha fazla katılım anlamına gelmektedir. Bireyler sosyal ağlarda hem ilişkilerini pekiştirmekte, hem de ağlarına daha önce dahil edemedikleri farklı kişileri dahil etmektedir, böylelikle daha aktif vatandaş haline dönüşmektedirler (Cambie ve Ooi, 2009; Shah, Kwak ve Holbert, 2001; Wellman 2001). İyimserler için İnternet'in siyasal katılım açısından bir başka yararı da bireylerin İnternet'te edindikleri beceri ve nitelikleri siyasette de kullanmaları, böylelikle de daha etkin bir katılım sağlamalarıdır. Bu durum siyasal örgütler için de geçerlidir, elde ettikleri nitelikler daha fazla kişiyi harekete geçirmelerine yol açacaktır (Krueger, 2002, Best ve Krueger, 2005; Stanley ve Weare, 2004; Calenda ve Meijer, 2009; Oser vd., 2013).

İyimserlerin görüşlerini desteklerken kullandıkları en önemli argümanlardan biri, İnternet'te yapılacak siyasal katılımın içerik olarak "offline" siyasal katılımlardan farklı olduğu, hatta yeni bir katılım türünü oluşturduğudur. İnternet üzerinden yapılabilecek siyasal etkinlikler kendi başına bir katılım boyutunu oluşturmaktadır ve "offline" dünyada bir karşılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, geleneksel siyasal katılımı anlamakta kullanılan araçlar, bu yeni katılımı anlamakta yetersiz kalacaktır ((Marien, Hooghe, ve Quintelier 2010; Stolle, Hooghe, ve Micheletti 2005; Whiteley 2011, Gibson ve Cantijoch 2013, Van Zoonen ve Hirzalla 2011).

Doğal olarak "hareketlilik hipotezinin" iyimser savunucularının bu görüşleri herkes tarafından paylaşılmamaktadır. İnternet'in yaygınlaşmasının başlangıç döneminde, geleneksel medya ve siyasal katılım arasındaki karmaşık ilişkiden yola çıkan uzmanlar, İnternet'in siyasal katılım üzerindeki etkisinin beklendiği gibi olumlu olmayacağını öngörmüşlerdir. Robert Putnam'ın (2000) geleneksel medya kullanımının bireylerin sosyal ilişkileri üzerindeki etkisini tartışırken geliştirdiği "zaman ikamesi hipotezi", bireylerin daha fazla iletişim aracı kullanırken sosyal ilişkilerinden taviz verdiklerini belirtir. Bir insanın sahip olduğu zaman kısıtlı olduğundan, iletişim araçlarına ayrılan zaman, sosyal ilişkilere ayrılacak zamandan kesilmektedir, dolayısıyla iletişim araçlarını daha yoğun kullanan bireylerin sosyal sermayeleri daha düşük olacak ve siyasal ve sivil katılımları da azalacaktır. Bu yaklaşımın doğal sonucu da İnternet'i daha yoğun kullanan insanların çevrelerinden soyutlanacakları ve daha az sivil ve siyasal katılım gösterecekleri öngörüsüdür (Noveck 2000; Davis 1999; Nie ve Erbing 2000; Nie & Erbring, 2002; Kraut vd.1998). Ancak İnternet'in ve diğer dijital iletişim araçlarının hayatımıza girmesi sadece zaman kullanımımızı değil bütün etkinliklerimizi kökten değiştirdiğinden, "zaman ikamesi hipotezi" sınırlı bir itiraz olarak kalmıştır (Best, Krueger, Hubbard, & Smith, 2001; Delli Carpini, 2000).

Hareketlilik hipotezine esas eleştiri, araştırma sorularını "kim kullanıyor" sorusu çerçevesinde örmüş olan "pekiştirme hipotezi" savunucularından gelmiştir, bu araştırmacılar kötümserler olarak da tanımlanabilir. Kötümserler, İnternet'in sağladığı olanaklar ve yaşamımızdaki radikal etkisinin büyüklüğü konusunda iyimserlerle aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Ancak, İnternet'in sağladığı olanakların herkes tarafından eşit olarak kullanılamayacağını, İnternet'in siyaseti tabana yaymaktan ziyade, toplumdaki ayrımları pekiştireceği ve toplumun zaten sözü geçen insanlarına daha fazla söz hakkı vereceğini öne sürmektedirler.

Pekiştirme hipotezi, siyasal ve sivil katılım alanında geçerli olan kaynaklar yaklaşımına bağlıdır. Verba, Schlozman ve Brady tarafından 1995 yılında geliştirilen bu yaklaşıma göre, bireylerin siyasal ve sivil katılma kararları basit bir maliyet hesabına bağlıdır. Daha fazla maliyet, daha az katılım anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bireyler bu maliyetleri karşılayabilecek kaynaklara sahiplerse, daha fazla katılacaklardır. Bu kaynaklar tabii ki maddi olanakları yani parayı içermektedir, ancak bununla sınırlı değildir, zaman, bilişsel kapasite ve ilişkiler de bireylerin sahip oldukları kaynaklar arasındadır.

Kaynaklar yaklaşımı, bireylerin kaynakları arasındaki eşitsizliğin siyasal ve sivil katılım konusundaki eşitsizliklere dönüştüğünü öngörmektedir. Düşük sosyoekonomik statüye

sahip insanlar, daha az kaynaklara sahip olduklarından daha az katılmaktadır. ABD ve diğer ülkelerde yapılan çalışmalar bu öngörünün geçerli olduğunu göstermektedir (Lijphart, 1997; Verba vd., 1995).

Pekiştirme hipotezi savunucuları, kaynaklar yaklaşımının İnternet üzerinden siyasal ve sivil katılım için de geçerli olduğunu öne sürmektedir. Öncelikle İnternete erişim toplum içerisinde yaygın değildir, özellikle de bu tartışmaların yapıldığı dönemde İnternet toplumun üst katmanlarının kullandığı bir lüks tüketim aracı olarak görülmekteydi. O dönemde yazarlar “Dijital Uçurum” konusuna dikkat çekmiş ve hem toplumlar arasında hem de toplumun içinde İnternete erişim konusunda sosyoekonomik statüye bağlı bir uçurumun varlığını göstermişlerdir (Norris, 2001, Weber Loumakis ve Bergman 2003). İzleyen dönemde yürütülen araştırmalar İnternete erişim konusunda azımsanmayacak katmansal farklılıkların varlığını ortaya koymuştur. İnternet’in en yaygın olduğu ABD’de dahi İnternete erişim yüksek sosyoekonomik gruplarda daha yaygındır, ayrıca etnik kökene ve cinsiyete bağlı farklılıklar da bulunmaktadır, İnternet “güçlünün silahı” olmaya devam etmiştir (Schlozman, Verba ve Brady, 2010, Mossberger, Tolbert, ve Stansbury 2003; Mossberger, Tolbert, ve McNeal 2008).

Farklılıklar sadece İnternete erişim konusunda değildir, İnternet’in nasıl kullanıldığının da sınıfsal bir boyutu vardır. Düşük sosyoekonomik sınıflar İnternet’i daha çok eğlence için kullanırken, yüksek sosyoekonomik sınıflar daha yoğun bir şekilde bilgi arama ve benzeri etkinlikleri yapmaktadır. Bunun doğal sonucu da sadece erişim değil, kullanım konusunda da bir uçurumun olmasıdır (Shah, Kwak, vd., 2001, Van Dijk, 2005, van Dijk ve Hacker, 2003).

Hareketlilik ve pekiştirme hipotezleri arasındaki farklılıklar, bizim tartışmamız için de önemlidir. Hareketlilik hipotezine göre İnternet sağladığı yeni olanaklar ve katılımın maliyetini düşürmesiyle, katılımı herkese açan, daha önce siyasete katılmamış olanların da siyasete katılmasını sağlayan bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla hareketlilik hipotezi geçerliyse, İnternet siyasete katılım açısından eşitlik sağlayan bir araçtır, neredeyse diğer değişkenlerden bağımsız olarak bireylerin siyasete katılımı sağlamaktadır.

Pekiştirme hipoteziyse, İnternet’in var olan eşitsizlikleri daha da pekiştirdiğini öngörmektedir. Sosyoekonomik olarak daha fazla olanağa sahip olanlar, daha yüksek eğitimliler, zaten siyasete katılmakta olanlar İnternet’te de daha fazla siyasal katılım göstereceklerdir. Bu açıdan siyaset eşitleyici değil, toplumun güçlü sınıflarını daha da güçlendirici bir araç olarak görülmelidir.

Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında bu iki hipotezi, Türkiye gençleri bağlamında niceliksel olarak tartışacağız. Ancak bu tartışmaya geçmeden önce, neden gençlere odaklandığımızı açıklamamız gerekiyor. Öncelikle İnternet’in günlük yaşamımıza girdiği günden itibaren bir genç meşgalesi olmuştur, gençlerle ve yaşlılar arasında hem erişim, hem de kullanım uçurumları gözlemlenmiştir. Gençler, siyasal katılımın geleneksel boyutunda neredeyse

bulunmadığından, İnternet'in ve getirdiği olanakların gençleri siyasete yeniden dahil etmek için önemli bir fırsat olduğu düşünülmektedir. Gençlerin hem İnternet, hem de diğer teknolojik araçları daha yoğun kullanmaları, hareketlilik hipotezinin öngördüğü doğrultuda daha fazla katılım göstermeleri beklenmektedir (Quintelier ve Vissers, 2008). Bizim bağlamımızda da, İnternet'in gençleri daha fazla katılmaya davet eden bir araç olarak işlev görmesi beklenebilir, bu nedenle de gençlerin İnternet üzerinden siyasete katılmaları ve katılım dereceleri arasındaki farklar üzerinde durulmaya değer bir konudur.

Türkiye'de İnternet'in siyasal katılım açısından sunduğu fırsatlara değinen çalışma sayısı çok fazla değildir. Çıldan vd. (2012) sosyal medyanın toplumsal hareketler açısından sunduğu fırsatlara değinip, Arap Baharı ve "Occupy Wall Street" gibi sokak hareketlerinin yanısıra Obama ve benzeri liderlerin kampanyalarından örnekler sunmuşlardır. Özellikle Arap Baharı'nı takip eden sürede Twitter kullanımı dikkat çekmiş Bayraktutan vd. (2011), Genel (2012) ve Toros (2014) bu konuya odaklanan çalışmalar yürütmüşlerdir. Şener ve diğerleri (2015) telefon anketlerine dayanan çalışmalarında İnternet'in bireylerin siyasal katılımı üzerinde olumlu bir etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Kamiloğlu ve Erdoğan (2014), Facebook üzerinde yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin İnternet üzerinden siyasal katılımlarının, gerçek hayattaki Siyasal katılımlarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu açıdan baktığımızda, İnternet'in Türkiye demokrasisi için sağladığı olanakların yeterince değerlendirildiğini söyleyemeyiz

Yöntem

Analizlerimizde kullandığımız araştırma verisi Ocak 2016'da, Türkiye genç nüfusunu temsil eden 1804 kişiyle, 25 sayıda ilde, 18-29 yaşları arasında gençlerle yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Araştırma soru formu Power2Youth Projesi çerçevesinde ortak olarak hazırlanmış ve 7 ülkede uygulanmıştır⁴.

Bulgular

Türkiye'de gençlerin siyasal katılımının sınırlı olduğunu daha önce yazdığımız çeşitli çalışmalarda belirtmiştik. Bu çalışmalara göre ülkemizde gençler arasında en yaygın siyasal katılım biçimi zorunlu bir eylem olan oy vermektir. Bu eylem dışında bırakılırsa en yaygın siyasal katılım biçimine katılanların oranı yüzde 10 civarında kalmaktadır. Bu düşük oranda dahi gençlerin cinsiyetleri, sosyoekonomik durumları, eğitim düzeyleri, çalışıp çalışmadıkları ve sahip oldukları kimliklere bağlı olarak farklılıklar gözlemlenmektedir (Erdoğan 2009, 2015a; Erdoğan ve Uyan Semerci, 2017, Yılmaz ve Oy 2014).

Power2Youth çalışmasında, gençlerin siyasete katılımına dair sorular daha önceki soru formlarında kullanılan sorulardan daha farklı biçimde sorulmuştur, bu farklılık elde edilen sonuçlardaki farklılığın bir kısmının yöntemsel tercihlerden kaynaklanmasına yol açmıştır.

⁴ Araştırmanın yöntemi ve diğer bulgulara Power2Youth web sitesi üzerinden erişilebilir. <http://www.power2youth.eu/survey#sthash.aHkxPfs2.dpbs> en son erişim tarihi 26/9/2017

Tablo 1. Türkiye’de Gençlerin Siyasal Katılım Davranışları (“Yaptım” Yanıtlarının Yüzdesi)

Yüzde	1999	2003	2008	2014	2015
Oy Vermek	61.5	52.6	48.0	90.1	86.3
Bir Siyasal Partinin Gençlik Koluna Üye Olmak	10.0	8.3	9.0	12.0	
Bir Siyasal Partiye Gençlik Kolu Haricinde Üye Olmak	6.0	3.5	4.1	10.6	
Bir siyasi partinin veya adayın seçim kampanyasında ev ev tanıtım yapmak	6.7	4.1	5.0	5.7	3.1**
Bir siyasi partinin veya adayın seçim kampanyasında tanıtım broşürü dağıtmak	8.1	5.3	5.3	7.9	
Yaşadığınız şehir veya mahalledeki herhangi bir sorunla ilgili yetkili belediye veya benzeri mercilere dilekçe yazmak,	18.0	9.4	8.0	9.2	
Sizi doğrudan ilgilendiren bir sorunla ilgili yetkili belediye veya benzeri mercilere dilekçe yazmak	20.6	10.2	7.3	11.1	8.6
Herhangi bir toplu yürüyüş eylemine katılmak	12.8	9.4	11.3	13.0	5.4
Herhangi bir boykot eylemine katılmak	7.9	6.4	6.8	11.1	3.9
İnternet üzerinde gerçekleştirilen bir protesto eylemine katılmak	3.2	4.3	7.2	12.5	5.4*
Siyasi partiler dışında, siyasetle ilgili bir sivil toplum örgütüne üye olmak	4.3	2.9	4.4	7.7	5.4

“**” “Facebook ve blogları kullanarak online siyasi etkinlikler” olarak sorulmuştur.

“***” “Seçim kampanyalarına katılma (öğrenci kulübü seçimleri, sendika seçimleri vs. olabilir)” şeklinde sorulmuştur.

Yukarıda yer alan tablo, farklı çalışmalarda sorulmuş olan gençlerin siyasal katılımlarına dair sonuçlarını karşılaştırmalı bir şekilde sunmaktadır. Görüldüğü üzere yaklaşık 16 yıllık bir sürede, gençlerin siyasal katılımlarında anlamlı bir artış gözlemlenmemiştir. Oy verme, en popüler siyasal katılım biçimi olmaya devam etmiştir, dönemsel olarak, yapılan seçimlerin sıklığına bağlı olarak oranlar değişmiştir. Elimizdeki en son çalışma, 2015 seçimlerini takiben yapıldığından yüzde 86 gibi yüksek bir oy verme oranına rastlanmıştır. En son seçimde oy vermeyenlerin büyük çoğunluğu da en son seçimde yaşlarının tutmadığını belirtmiştir.

Oy vermeyi bir kenara bırakırsak, Türkiye’de gençlerin siyasal katılım düzeylerinin görece düşüklüğü elimizdeki araştırmada da gösterilmektedir. Konvansiyonel olarak tanımladığımız siyasal partilere üyelik, siyasal partilerin seçim kampanyalarında çalışma gibi etkinliklere katılanların oranlarının son 16 yıl içerisinde yüzde 10’u geçmediği görülmektedir. Elimizdeki soru formunda “hiçbir seçim kampanyasına katıldınız mı?” şeklindeki soruya

sadece yüzde 3'lük bir kesim olumlu yanıt vermiştir. Ülkemizde 2014 ve 2015 yıllarında bir mahalli, bir Cumhurbaşkanlığı ve iki genel seçim yapıldığı göz önünde tutulursa, siyasal partilerle ilişkili faaliyetlerin halen düşük olması, siyasal katılımın geleneksel boyutundaki soruna işaret etmektedir.

Konvansiyonel siyasal katılımdan farklı olarak “elitlere meydan okuyan” olarak da tanımlanan konvansiyonel olmayan siyasal faaliyetlerde de resim daha farklı değildir. Herhangi bir boykot eylemine katıldığını belirtenlerin oranı yüzde 4'tür, daha önceki çalışmalarda yüzde 7 ile yüzde 11 arasında değişmekteydi. Bir siyasal gösteriye katılanların oranı yüzde 5.4'te kalmıştır, daha önce daha yüksek oranlarda ölçülmüştü. Bu iki rakam, daha önceki çalışmalardan daha farklı olsa da, konvansiyonel olmayan katılımın düşüklüğünü göstermektedir.

Araştırma çalışmasında yer alan sorulardan sivil toplum örgütüne üyelik sorusuna sadece yüzde 5'lik bir kesim olumlu yanıt vermiştir. Bu oran daha önceki çalışmalara uygundur, Türkiye'de gençlerin sivil toplum kuruluşlarına üyeliğinin düşük olduğu ve bu oranın zaman içerisinde artmadığı bilinmektedir. Son çalışmada dilekçe verdiği söyleyenlerin oranı yüzde 8.6 olarak ölçülmüştür, soru kalıbından dolayı yanıt veren gencin kendi kişisel sorunuyla mı ilgili yoksa yaşadığı çevreyle mi ilgili olarak bu soruyu yanıtladığını bilmiyoruz, ancak oranın düşüklüğü daha önceki araştırmalardaki bulgulara uygundur.

Son olarak, görüşülen gençlerin yüzde 5.4'ü “bir İnternet eylemine katıldıklarını” belirtmiştir. Soru kalıbı biraz daha farklı olsa da bu oran 2014'te yüzde 13, daha önceyse yüzde 3 ile yüzde 7 arasında ölçülmüştür. Bu rakamlara bakarak Türkiye'de gençlerin İnternet üzerinden dahi siyasal eylemlere katılmadığını söyleyebiliriz. TÜİK tarafından yürütülmekte olan Hanehalkı Bilişim Araştırması⁵ sonuçlarına göre, 2004 yılında hanelerin yüzde 7'sinde İnternet erişimi bulunmaktaydı. Bu oran 2007'de yüzde 20'ye, 2012'de yüzde 47'ye yükselmiştir. 2014'te yüzde 60 olan bu oran, en son çalışmaya göre yüzde 81'dir. Dolayısıyla, 2004 yılından bugüne İnternete erişimi olan hanelerin oranı yüzde 7'den yüzde 81'e yükselmiş, 10 kat artmıştır.

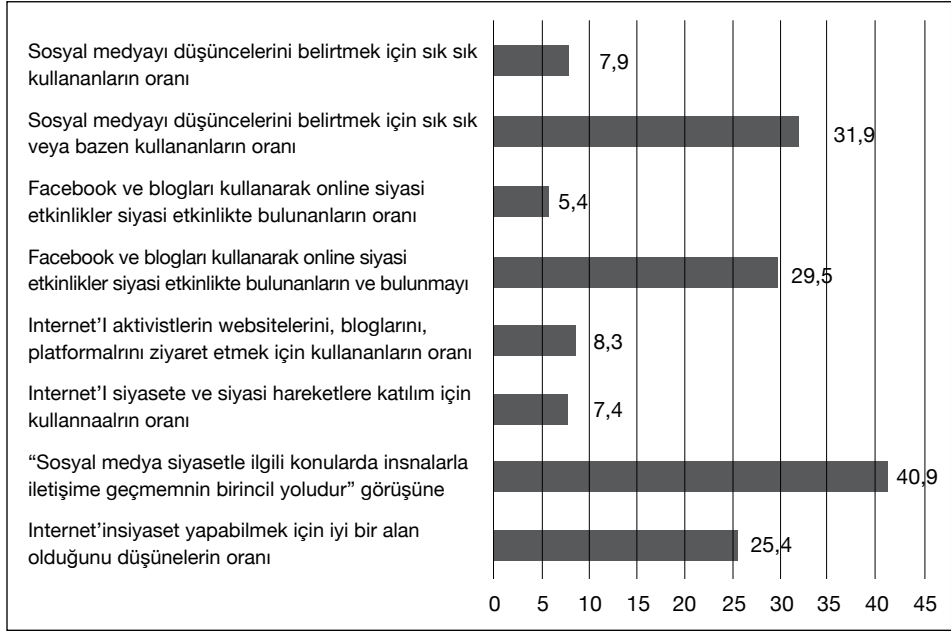
Aynı araştırma çalışması, 16-24 yaşlarındaki gençlerin yüzde 87'sinin son üç ay içerisinde İnternete eriştiklerini göstermektedir. Bu oran genç erkeklerde yüzde 92, genç kadınlarda yüzde 83'tür. 25-29 yaş dilimine baktığımızdaysa İnternete erişenlerin oranı yüzde 86, genç erkeklerde yüzde 93, genç kadınlarda yüzde 79'dur. Dolayısıyla gençlerin büyük oranda İnternete eriştiklerini söyleyebiliriz. Bu bilgiler, araştırma sorumuzu oluşturmaktadır. Türkiye'de hanelerin İnternete erişim oranı 10 kat artmışken ve 10 gençten 9'u İnternete erişebilirken; siyasal katılımı İnternete dayalı faaliyetlerin ağırlığı neden artmamıştır? Elimizdeki verilerle bu soruyu yanıtlamaya çalışacağız. Ancak, Power2Youth soru formundan yola çıkarak, Türkiye'de gençlerin İnternet ve siyasal katılım konusundaki durumlarını biraz daha detaylı incelememiz gerekmektedir.

⁵ TÜİK Hane Halkı Bilişim Araştırması, 2017 http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028, son erişim 26/09/2017

Türkiye’de Gençlerin İnternet’in Siyasal Amaçlı Kullanımı

Araştırma çalışması kapsamında, gençler arasında İnternet’in siyasal amaçlı kullanımına dair bir dizi soru sorulmuştur. Bu sorular hem davranışları hem de tutumları ölçmeyi amaçlamaktadır. Davranışlar gençlerin geçmişte yaptıklarını, tutumlar da olası davranışlarını göstermektedir.

Şekil 1. Gençlerin İnternet’te Siyasal Katılımları (%)

Eğer davranışlardan yola çıkacak olursak, yukarıda yer grafikte de gösterildiği üzere, görülen gençlerin yüzde 8’i sosyal medyayı düşüncelerini belirtmek için sık sık kullanmaktadır. Bu orana “bazen” yanıtı veren gençleri de eklediğimizde, toplam oran yüzde 32’ye çıkmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz üzere gençlerin yüzde 5’i İnternet’te siyasal etkinlikte bulunmuştur. Bu orana, daha önce etkinlikte bulunmayan ancak “gerekirse bulunabilirim” yanıtı verenleri eklediğimizde yüzde 30’a ulaşmaktadır. Gençler arasında İnternet’i aktivistlerin websitelerini, bloglarını, platformlarını ziyaret etmek için kullananların oranı yüzde 8, siyasete ve siyasal harekete katılım için kullananların oranı yüzde 7.4’tür. Davranışlar açısından bakıldığında gençlerin yüzde 5-10 arasındaki bir kesiminin İnternet’te siyasal faaliyette bulunduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan sosyal medyada düşüncelerini bazen belirten ve gerekirse siyasal faaliyette bulunabileceğini söyleyenleri de eklediğimizde bu oran yüzde 32’ye yükselmektedir.

Algılar/tutumlar boyutuna baktığımızdaysa, gençlerin yüzde 41’i sosyal medyayı diğerleriyle siyaset konusunda iletişim kurmak için kullanılabilecek önde gelen bir araç olduğunu

düşündüğünü görmekteyiz. Yine dörtte birlik bir kesimse İnternet'in siyaset yapabilmek için iyi bir kanal olduğu görüşüne katılmaktadır. Dolayısıyla İnternet'in siyasal iletişimin bir aracı olarak değerlendirilenlerin oranı da yüzde 25 ile 41 arasında değişmektedir. Bu oran, İnternet üzerinden siyasal faaliyette bulunanlara kıyasla yüksek olsa da daha önce belirttiğimiz üzere İnternet kullanım oranının yüzde 90'lara vardığı bir ülkede düşük kalmaktadır.

Tablo 2. İnternet'te Siyasal Katılımın Boyutları (Faktör Analizi Çıktıları, Varimax Rotasyonu)

	Faktör	
	1	2
İnternet'te Siyasal Etkinlikte Bulunmak	0.41	-0.05
Sosyal Medyayı Düşüncelerini Belirtmek İçin Kullanma Sıklığı	-0.27	0.55
“Sosyal medya siyasetle ilgili konularda insanlarla iletişime geçmenin birincil yoludur” görüşüne katılmak	0.19	0.60
İnternet'in siyaset yapabilmek için iyi bir alan olduğunu düşünmek	-0.04	0.68
İnternet'i aktivistlerin websitelerini, bloglarını, platformlarını ziyaret etmek için kullanmak	0.76	0.00
İnternet'i siyasete ve siyasal hareketlere katılım için kullanmak	0.81	-0.01
Açıklanan Varyans	25.8%	18.9%

Gençlerin İnternet kullanarak siyasete katılma derecelerini analiz edebilmek amacıyla bir faktör analizi yapılmış ve toplam varyansın yüzde 44'ünü açıklayan iki faktör elde edilmiştir. Birinci faktör, İnternet'te siyasal etkinlikte bulunmak, İnternet'i aktivistlerin websitelerini, bloglarını, platformlarını ziyaret için kullanmak, İnternet'i siyasete ve siyasal hareketlere katılım için kullanmak değişkenleriyle pozitif ilişkilidir. Bu boyutun daha çok davranışlarla ilişkili olması nedeniyle “Davranışsal Boyut” adı verebiliriz.

Analizden elde ettiğimiz ikinci boyut ise sosyal medyayı düşüncelerini belirtmek için kullanmak, bu araçları siyasal konularda diğer kişilerle iletişim kurmak için birincil araç olarak görmek ve İnternet'i siyasal görüş belirtmek için iyi bir araç olduğu görüşüne katılmak değişkenleriyle ilişkilidir. Bu değişkenlerin davranışlardan çok algılarla ilişkili olmasından dolayı, toplam varyansın yüzde 19'unu açıklayan bu boyuta “Algısal Boyut” adı verebiliriz.

İnternet üzerinden siyasal katılımın bu iki boyutunun, hangi faktörlerden etkilendiğini anlayabilmek için çalışmanın daha sonraki aşamalarında çok değişkenli analizler yapacağız.

İnternet'te Siyasal Katılımın Boyutlarının Belirleyicileri

Türkiye'de gençlerin İnternet'i siyasal katılım amacıyla nasıl kullandıklarını bir önceki bölümde göstermiştik, faktör analizimiz iki boyutu ortaya çıkarmıştır: Davranışsal ve Algısal

Boyutlar. Çalışmamızın bu bölümünde gençler arasında bu iki boyuttaki farklılıkları açıklayabilecek bazı değişkenleri tartışacağız. Daha sonra bu değişkenlerin gençlerin katılımlarını nasıl etkilediğini çok değişkenli analizlerle göstermeye çalışacağız. Amacımız, İnternet'i siyasal katılım amacıyla hangi gençlerin daha az, hangilerinin daha fazla kullandığını keşfetmek olarak tanımlanabilir. Bu aşamada kullanacağımız değişken grupları, değişkenler ve bu değişkenlerin betimsel istatistikleri aşağıda tartışılacaktır.

Demografik/Sosyoekonomik Değişkenler:

a) Cinsiyet

Analizlerimizde kullanacağımız ilk değişken seti demografik değişkenlerdir. Araştırma çalışmasına katılan gençler arasında erkeklerin oranı yüzde 53, kadınların oranı yüzde 47'dir, görüşülen gencin cinsiyetinin İnternet kullanım biçimi üzerinde etkili olmadığını çok değişkenli analizler gösterecektir. Daha önce yürütülmüş çalışmalar, İnternet'in siyasal katılım amacıyla kullanımı söz konusu olduğunda kadınların erkeklere kıyasla daha az katıldıklarını, başka bir deyişle bir cinsiyet uçurumu olduğunu göstermiştir (Bimber, 2000; Best ve Krueger, 2005).

b) Yaş

Bu sette yer alan ikinci değişken, görüşülen gencin yaşıdır. Araştırma çalışmamıza katılan gençlerin yaş ortalaması 23, minimumu 18, maksimumu 29'dur. Analizlerimizi kolaylaştırmak amacıyla ikili bir yaş gruplaması yapılmıştır. Bu gruplamaya göre görüştüğümüz gençlerin yüzde 20'si 18-19, yüzde 42'si 20-24 ve yüzde 38'i de 25-29 yaş dilimlerinde yer almaktadır. Karşılaştırmalı çalışmalar, gençlerin yaşlılara kıyasla hem İnternete daha fazla eriştiklerini, hem de daha farklı kullandıklarını göstermiştir. Her ne kadar bizim veri setimizde yaş dağılımı 18-29 olsa, yaş grupları arasında farklılık gözlemlenmesi mümkündür (Best ve Krueger, 2005).

c) Eğitim

Daha önce tartışmiş olduğumuz kaynaklar yaklaşımı, bireylerin siyasal ve sivil katılımlarının eğitim düzeyleriyle ilişkili olduğunu, daha yüksek eğitilmiş gençlerin daha fazla katılımlarını göstermektedir. Eğitim düzeyinin artması hem gencin kaynaklara daha fazla erişmesini sağlamaktadır. Daha yüksek eğitim düzeyi, daha yüksek ekonomik olanaklar anlamına gelmektedir. İkinci olarak, daha yüksek eğitim düzeyine sahip olanların, İnternet'te elde edilen bilgileri yorumlamak için gerekli bilişsel kapasiteye daha fazla sahip oldukları öne sürülmektedir. Daha yüksek bilişsel kapasite, daha fazla katılım anlamına gelebilmektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesinin İnternet'te siyasal katılım üzerinde dolaylı bir etkisi de bulunmaktadır, daha önce yapılan çalışmalar bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça beklentilerinin ve göreceli yoksunluk hislerinin de arttığını göstermektedir. Dolayısıyla daha eğitilmiş bireylerin geleneksel olmayan siyasal katılım örnekleri olan boykot ve protestolara daha

fazla katılıyor olması, İnternet üzerinden de daha fazla siyasete katılmalarına yol açabilecektir (Karakaya-Polat, 2005).

Araştırma verilerimize göre, gençlerin yüzde 10'u ilköğretimden daha düşük bir eğitime sahiptir. Yüzde 23'ü ilköğretim (8 yıllık eğitim) yüzde 48'i lise mezunudur. Üniversite mezunu olanların oranı yüzde 18'dir.

d) Çalışma Durumu

Demografik değişkenler başlığı altında değerlendireceğimiz bir başka değişken de gençlerin çalışma durumudur. Öğrencilerin diğer gençlere göre daha farklı İnternet kullanımı alışkanlıklarına sahip oldukları bilinmektedir. Keza, öğrencilerin siyasal katılım biçimleri de diğer gençlerden farklıdır. Bu nedenle analizlerimizde gençlerin çalışma durumlarını da bağımsız değişken olarak kullanmaktayız.

Elimizdeki verilere göre gençlerin yüzde 33'ü okumakta, yüzde 41'i çalışmaktadır. Yüzde 26'lık bir kesimse ne çalışmakta ne okumaktadır, bu oranın içerisinde 10 puanlık işsiz gençler de bulunmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalar, "ev genci" adı verdiğimiz bu son gruptaki gençlerin diğer gençlerden daha farklı deneyimlere sahip olduklarını göstermiştir. Ev gençlerinin arasında evli, çoğunlukla da çocuklu genç kadınlar olduğu gibi, henüz evlenmemiş genç kızlar ve iş aramaktan ya da eğitimine devam etmekten vazgeçmiş gençler de bulunmaktadır.

e) Maddi Durum

Daha önce tartıştığımız üzere gençlerin sahip oldukları gelir, olanaklara erişimini belirlediği kesindir. Daha fazla maddi olanaklara sahip gençlerin hem teknoloji kullanımları, hem de siyasal katılım düzeyleri açısından daha farklı davranışlar sergilenmeleri beklenebilir. Araştırmada kullandığımız soru formunda yer alan mülkiyet sorularından beş kategorili bir zenginlik değişkeni hesaplanmış ve gençler ailelerinin zenginlik derecelerine göre beş eşit gruba yerleştirilmiştir.

"Offline" Siyasal Katılım:

Çalışmamızın başlangıcında gençlerin İnternet'i siyasal katılım amacıyla kullanmaları konusunda iki farklı yaklaşımdan söz edilebileceğini belirtmiştik. Bu yaklaşımlardan birincisi, "pekiştirme yaklaşımı" diyebileceğimiz yaklaşım İnternet'in zaten siyasal katılım gösteren gençlere yeni bir araç sunduğunu, "offline" olarak siyasete katılan gençlerin, katılmayan gençlere kıyasla bu aracı daha fazla kullanacaklarını söylemektedir. Dolayısıyla, gencin "offline" siyasal katılımıyla, İnternet üzerinden katılımı arasında bir pozitif ilişki beklenmelidir (Weber Loumakis ve Bergman 2003; Norris 2001, Best ve Krueger, 2005).

"Hareketlilik hipotezi" adı verdiğimiz ikinci yaklaşımsa, tam tersi bir ilişkiden bahsetmektedir. Bu yaklaşıma göre, İnternet açtığı fırsat alanı ve sağladığı olanaklarla daha önce siya-

sete herhangi bir şekilde katılmayan gençlerin de siyasete katılmasını kolaylaştırmaktadır. Kolaylaştırıcı yaklaşım, İnternet ve sosyal medyanın siyasal katılım alanını genişlettiğini öne sürmektedir.

Türkiye gençliği özelinde bu iki yaklaşımdan hangisinin geçerli olduğunu öğrenebilmek amacıyla, daha önce tartıştığımız siyasal katılım değişkenlerini kullanarak bir siyasal katılım endeksi inşa ettik. Bu endekste daha önce dilekçe imzalamak, boykota katılmak, barışçı gösteriye katılmak ve greve katılmak değişkenleri yer aldı. Oy vermek zorunlu olması nedeniyle, seçim kampanyasına katılmak da konvansiyonel siyasal katılımın tek göstergesi olduğundan bu endekste yer almadı. Dolayısıyla inşa ettiğimiz değişkenin konvansiyonel olmayan -elitlere meydan okuyan- siyasal katılım endeksi olduğunu söyleyebiliriz.

Endeksi inşa edilmesinde faktör analizi yöntemini kullandık, toplam varyansın yüzde 61'ini açıklayan tek bir faktör elde ettik. Endeks -3 ile 3 arasında değişmektedir, ortalaması 0 ve standart sapması 1'dir. Bu değişkenleri bir arada kullanmanın iç tutarlılığını gösteren Cronbach Alpha katsayısıysa 0.75'tir.

Teknoloji Kullanım Alışkanlıkları:

Bireylerin sivil ve siyasal katılımlarını belirleyen başlıca etkenin sahip oldukları kaynaklar olduğunu öne süren kaynaklar yaklaşımına göre, teknoloji kullanım alışkanlıkları da İnternet'i kullanım biçimlerini etkilemektedir. Teknolojiye yaşamında daha fazla yer veren, İnternet'i daha yoğun kullanan gençlerin bu araçları siyasete katılım amacıyla daha fazla kullanması beklenebilir. Dolayısıyla, gençlerin teknoloji kullanım düzeyleriyle, İnternet üzerinden siyasal katılım düzeyleri arasında pozitif ilişki olması öngörüülebilir (Best ve Krueger, 2005).

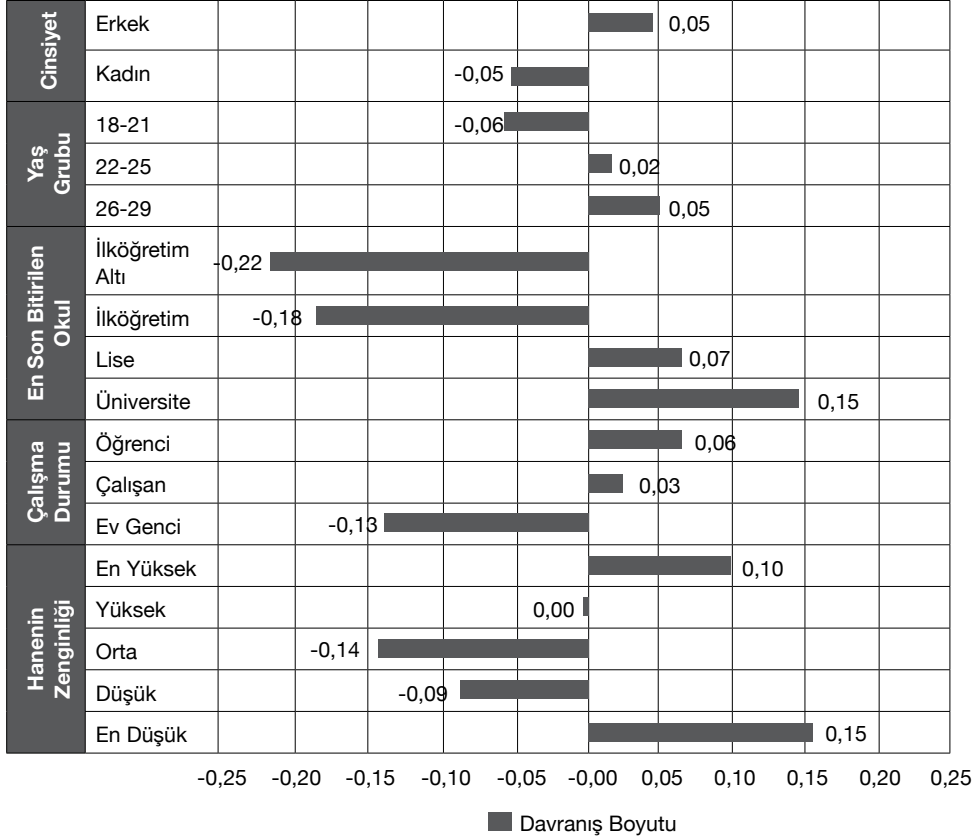
Araştırma çalışmasına katılan gençlerin teknoloji kullanım düzeylerini ölçebilmek amacıyla bir Teknoloji Kullanım Endeksi inşa ettik. Bu endekste dizüstü bilgisayar kullanmak, tablet bilgisayar kullanmak, akıllı telefon kullanmak gibi teknolojik ürünlere erişim; İnternet'i "online" arkadaşlık kurmakta kullanmak gibi davranışsal değişkenler yer aldı. Ayrıca gençlerin İnternete erişmek için ne kadar çok kanal kullandıklarından yola çıkarak İnternete erişim noktası sayılarını da bu endekse dahil ettik. Analiz sonucunda toplam varyansın yüzde 60'ını açıklayan tek bir faktör skoru elde ettik (Cronbach Alpha=0.70). Bu değişken de -3 ile 3 arasında değişmektedir, ortalaması 0 ve standart sapması 1dir.

Betimleyici İstatistikler

Çok değişkenli analizlerimize geçmeden önce, biraz önce tanımladığımız demografik ve sosyoekonomik değişkenlerle, İnternet'te siyasal katılımın iki boyutu -Davranışsal ve Algısal- arasındaki ilişkilere bakmamız gerekmektedir. Daha sonra gösterdiğimiz ilişkilerin,

diğer değişkenler için kontrol edildiği çok değişkenli analizlere geçeceğiz.

Şekil 2. İnternet'te Siyasal Katılımın Davranış Boyutu ve Bağımsız Değişkenler (Ortalamalar)

Yukarıda yer alan grafik, İnternet'te siyasal katılımın birinci boyutu olan Davranış Boyutu ile demografik ve sosyoekonomik değişkenlerimiz arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Gösterilen ortalamalar -3 ile 3 arasında değişken endeks skorlarıdır.

Bu grafiğe göre bir cinsiyet uçurumundan bahsedebiliriz. Erkekler kadınlara kıyasla daha fazla katılım göstermektedirler ve aradaki bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=4.14$, $p.<0.05$). Aynı grafik, yaş arttıkça katılımın bu boyutundaki ortalamalarının arttığını göstermektedir, 18-21 yaş dilimindeki gençlerin ortalaması diğer gençlere kıyasla düşüktür ancak bu farklılık istatistiksel anlamlılık taşımamaktadır ($F=1.72$, $p.>0.05$)

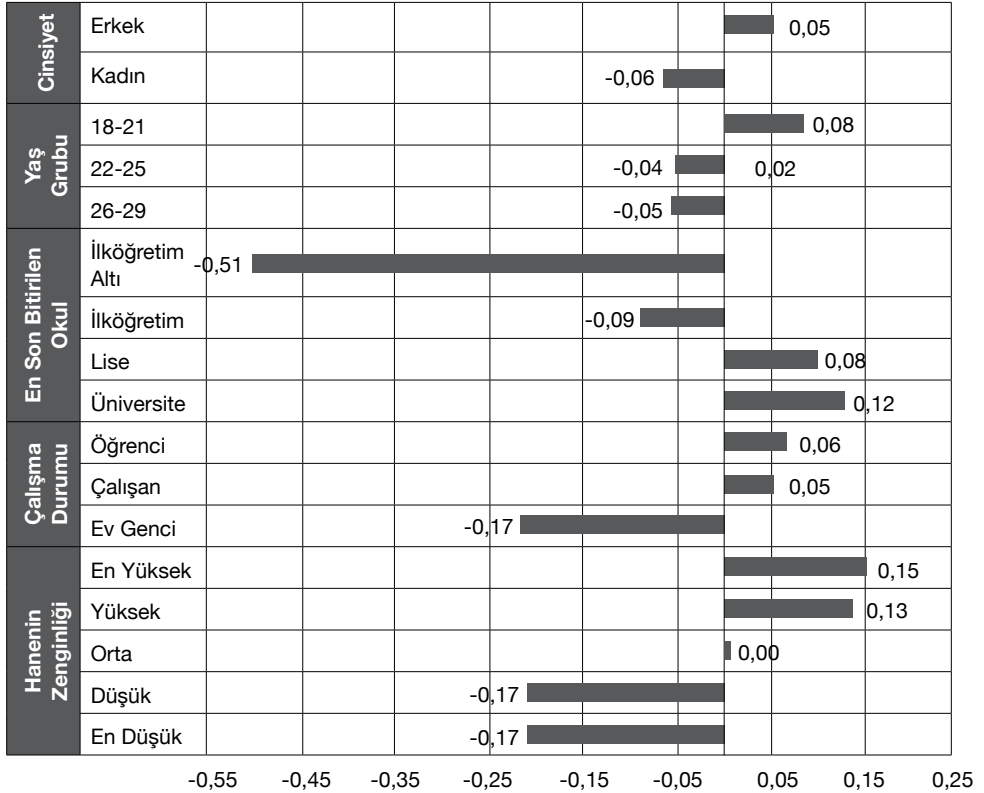
Bununla birlikte gençlerin eğitim düzeyleriyle katılım skorları arasında neredeyse doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. İlköğretim altı eğitim düzeyinde -0.22 olan ortalama, ilköğretim

mezunları arasında -0.18'e, lise mezunlarında -0.07'ye yükselirken, üniversite mezunlarında 0.15' yükselmektedir, bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=10.5$, $p.<0.001$).

Gençlerin çalışma durumları Davranış boyutundaki ortalamaları etkilemektedir. Öğrenciler arasında 0.06 olan ortalama, ev gençlerinde 0.03'e düşmektedir ($F=5.82$, $p.<0.01$).

Yukarıdaki grafiğin en çarpıcı bulgusu, hane zenginliğiyle katılım arasındaki ilişkidir. Daha yüksek maddi olanaklara sahip gençlerin daha fazla katılım göstermesi beklenmekteydi. En yüksek %20'lik dilimde yer alan gençlerin ortalamasının 0.1 olması bu beklentiyi doğrulamaktadır. Ancak aynı grafik, en düşük %20'lik dilimde yer alan gençlerin de bu boyutta aktif katılım gösterdiklerini sergilemektedir (0.15). Kategoriler arası farklar istatistiksel anlamlılık taşısa da ($F=5.72$, $p.<0.001$), ilişkinin doğrusal olmadığı açıktır.

Şekil 3. İnternet'te Siyasal Katılımın Algı Boyutu ve Bağımsız Değişkenler (Ortalamalar)

İnternet'te siyasal katılımın ikinci boyutu olan Algı Boyutu ve demografik/sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri incelediğimizde de anlamlı bazı farklılıklar gözlemlemekteyiz. Davranış boyutunda olduğu gibi Algı boyutunda da bir cinsiyet farkı bulunmaktadır,

erkeklerin ortalaması kadınların ortalamasına kıyasla daha yüksektir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=5.97$, $p.<0.05$). Yaş kategorilerimize baktığımızda 18-21 yaş dilimindeki gençlerin diğer iki yaş grubuna kıyasla daha yüksek skorlara sahip olduğunu görüyoruz, bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=2.96$, $p.<0.1$).

En düşük eğitim düzeyine sahip gençler, Algı boyutunda da en düşük ortalamalara sahiptir (-0.5), lise ve üstü eğitime sahip gençler ise yüksek skorlara sahip olduğunu gözlemlemekteyiz ($F=16.75$, $p.<0.001$). Eğitimin İnternet'te siyasal katılım üzerindeki etkisi açıkça görülmektedir.

Öğrenciler ve çalışanlar ev gençlerine kıyasla algı boyutunda da yüksek skorlara sahiptirler, ev gençlerinin bu boyuttaki ortalamaları -0.17'dir ($F=7.79$, $p.<0.001$). Çalışma durumu da İnternet üzerinden siyasal katılımı etkileyen bir faktördür.

Bir önceki grafiğimizde hanenin ekonomik olanaklarının, yani zenginliğinin Davranış boyutu üzerinde etkisi olduğunu ancak aradaki bu ilişkinin doğrusal olmadığını gözlemlemiştik. Algı boyutuna baktığımızda, hanenin zenginliği arttıkça Algı boyutu ortalamalarının da yükseldiği görülmektedir. En yüksek ve yüksek yüzde 20'lik gruplarda sırasıyla 0.15 ve 0.13 olan ortalamalar, düşük ve en düşük gruplarda -0.16'ya düşmekte ve istatistiksel olarak anlamlılık taşıyan bir fark yaratmaktadır ($F=7.55$, $p.<0.001$). Daha zengin ailelerde yaşayan gençlerin İnternet'in siyasal işlevi konusunda daha olumlu algıları olduğu söylenebilir.

Tablo 3. İnternet'te Siyasal Katılımın Boyutları, Teknoloji Kullanımı ve Siyasal Katılım Arasındaki İlişkiler (Korelasyon Katsayıları)

	Davranış Boyutu	Algı Boyutu	Teknoloji Kullanımı	Siyasal Katılım
Davranış Boyutu	1	-0.046	0.198**	0.332**
Algı Boyutu	-0.046	1	0.322**	-0.039
Teknoloji Kullanımı	0.198**	0.322**	1	0.139**
Siyasal Katılım	0.332**	-0.039	0.139**	1

** $p<0.01$.

Yukarıda yer alan tablo çok değişkenli analizlerimizde kullanacağımız Teknoloji Kullanımı ve Siyasal Katılım değişkenleriyle bağımlı değişkenlerimiz arasındaki ilişkiyi göstermektedir, korelasyon katsayıları -1 ile 1 arasında değişen, mutlak değeri 1'e yaklaştıkça güçlenen, eksi ya da artı olmasıyla da ilişkinin yönünü gösteren katsayılardır.

Görüldüğü üzere, hem Teknoloji Kullanımı ($r=0.198$) hem de Siyasal Katılım ($r=0.332$), İnternet'te siyasal katılımın Davranış boyutuyla pozitif olarak ilişkilidir, başka bir deyişle daha fazla teknoloji kullanan gençler daha fazla İnternet'te siyasal katılım göstermektedir; keza daha fazla "offline" katılım göstermektedir. Aradaki ilişkinin karşılıklı olduğunu söylememiz gerekir.

Algı boyutuna odaklandığımızda, bu boyutun teknoloji kullanımıyla pozitif bir korelasyona sahip olduğunu görüyoruz ($r=0.32$) ancak siyasal katılım boyutuyla istatistiksel anlamlılık taşıyan bir ilişkiye sahip değildir. Dolayısıyla daha fazla teknoloji kullanan gençler, daha yüksek bir Algı skoruna sahip olsalar da; daha fazla "offline" katılım gösteren gençlerin, İnternet'in siyasal katılım konusundaki işlevliliği hakkında daha olumlu bir görüşe sahip olduklarını söyleyemeyiz.

Bu noktada esas araştırma sorumuzla ilişkili olmasa da Teknoloji kullanımı ve Siyasal Katılım değişkenleri arasında 0.14'lük bir korelasyon katsayısı bulunmaktadır, dolayısıyla bu iki değişkenin pozitif ilişkili olduğunu, daha fazla teknoloji kullanan gençler daha fazla siyasal katılım gösterdiklerini (ve tabii ki tam tersi de geçerli) olduğunu akılda tutmamız gerekmektedir.

Çok Değişkenli İstatistikler

İki değişkenli analizlerimiz söz konusu İnternet'te siyasal katılım söz konusu olduğunda cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma durumu, hanenin zenginliği gibi demografik değişkenlerin etkili olduğunu göstermiştir. Keza gençlerin Teknoloji Kullanımı ve "offline" siyasal katılımı da İnternet'in siyasal amaçlarla kullanımıyla ilişkili olmaktadır.

Sayıdığımız demografik, sosyoekonomik ve davranışsal değişkenlerin birbiriyle de ilişkili olduğu göz önünde tutulursa, İnternet'te siyasal katılımı belirleyen faktörleri keşfetmek için iki değişkenli ilişkilerin, diğer değişkenlerin de varlığında geçerli olup olmadığını görebilmemiz gerekmektedir.

Siyasal katılımın her iki boyutunu da bağımlı değişken olarak kullandığımız doğrusal regresyon analizlerinin çıktıları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır. Analizlerimizde daha önce tartıştığımız demografik/sosyoekonomik değişkenlerin yanı sıra teknoloji kullanımı ve "offline" siyasal katılımı da bağımsız değişken olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu iki değişkenin bağımlı değişken olduğu modeller de tabloda yer almaktadır.

Tablo 4. İnternet'te Siyasal Katılımın Davranış Boyutunun Belirleyicileri (OLS Regresyon Analizi Sonuçları)

		Davranış Boyutu	Davranış Boyutu	Teknoloji Kullanımı	Siyasal Katılım
Cinsiyet	Erkek	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	Kadın	-0.049 (-1.90)	-0.041 (-1.71)	-0.063** (-3.19)	0.006 (0.23)
Yaş	18-21	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	22-24	0.038 (1.36)	0.052* (1.99)	-0.072** (-3.07)	0.004 (0.14)
	25-29	0.059 (1.90)	0.054 (1.88)	-0.016 (-0.63)	0.032 (1.01)
Eğitim	İlköğretim Altı	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	İlköğretim	0.013 (0.48)	-0.024 (-0.91)	0.212*** (5.76)	0.012 (0.44)
	Lise	0.122*** (3.96)	0.037 (1.19)	0.395*** (9.60)	0.072* (2.18)
	Üniversite	0.133*** (4.34)	0.037 (1.18)	0.453*** (13.43)	0.067* (2.15)
Çalışma Durumu	Öğrenci	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	Çalışan	-0.051 (-1.65)	-0.034 (-1.16)	-0.091*** (-3.76)	-0.005 (-0.14)
	Ev Genci	-0.089** (-3.24)	-0.016 (-0.61)	-0.263*** (-9.88)	-0.088** (-2.92)
Hane Zenginliği	En Yüksek	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	Yüksek	-0.047 (-1.40)	-0.016 (-0.51)	-0.058** (-2.95)	-0.063 (-1.86)
	Orta	-0.084** (-2.64)	-0.014 (-0.48)	-0.191*** (-8.50)	-0.101** (-3.15)
	Düşük	-0.071* (-2.24)	0.016 (0.53)	-0.339*** (-14.32)	-0.060 (-1.69)
	En Düşük	0.023 (0.67)	0.087** (2.61)	-0.307*** (-12.61)	-0.050 (-1.47)
	Teknoloji Kullanımı		0.187*** (6.91)		
	Siyasal Katılım		0.294*** (8.49)		
	N	1729	1729	1804	1804
	R ²	0.040	0.155	0.378	0.022

Standartlaştırılmış beta katsayıları, *t* istatistikleri parantez içindedir.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Yukarıda yer alan tablo 4'ün yorumlanmasına, İnternet'te siyasal katılımın davranış boyutunun bağımlı değişken olduğu birinci sütunla başlamak gerekmektedir. Bu modelde sadece demografik ve sosyoekonomik değişkenler yer almaktadır. Bu modele göre, söz konusu davranış boyutu olduğunda kadın ve erkek arasında istatistiksel anlamlılık taşıyan bir fark bulunmamaktadır, dolayısıyla bir cinsiyet uçurumundan bahsedemeyiz. Keza, yaş grupları arasındaki farklılıklar da anlamlı değildir, Türkiye'de farklı yaş gruplarındaki gençlerin en azından davranış boyutunda benzer şekilde davrandığını söyleyebiliriz. İki değişkenli analizlerde istatistiksel anlamlılık taşıyan bu değişkenler, diğer değişkenler için kontrol edildiğinde anlamsız hale gelmiştir. Başka bir deyişle, iki değişkenli analizlerde gözlemediğimiz farklılıklar, diğer değişkenlerden kaynaklanmaktadır.

Tablo 4, eğitimin davranış boyutu üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir. Lise ve üniversite mezunu gençler, diğer gençlere kıyasla daha fazla İnternet'te siyasal katılımda bulunmaktadır. İstatistiksel anlamlılık taşıyan bu farklar (sırasıyla $\beta_{Lise}=0.122$ ve $\beta_{Üniversite}=0.133$) "kaynaklar" yaklaşımının gösterdiği üzere yüksek eğitilmiş gençlerin daha fazla İnternet'te katılım skorlarına sahip olduklarını doğrulamaktadır.

Aynı tabloda, gençlerin çalışma durumlarına bakıldığında ev gençlerinin diğer gençlere kıyasla daha az katıldıklarını görmekteyiz ($\beta=-0.089$), öğrenciler ve çalışanlar görece daha fazla katılmaktadır.

Hane zenginliğine baktığımızda Orta ve düşük yüzde 20'lik kesimlerde yer alan gençlerin daha az katıldıkları (sırasıyla $\beta_{Orta}=-0.084$ ve $\beta_{Düşük}=-0.071$), başka bir deyişle yüksek katılımın en yüksek ve en düşük gelir gruplarında görüldüğü söylenebilir. İki değişkenli analizlerimizde gözlemediğimiz bu doğrusal olmayan ilişki, çok değişkenli analizlerde doğrulanmıştır.

Sadece bu değişkenlere odaklandığımızda, elimizdeki verilerin kaynaklar yaklaşımını kısmen doğruladığını söyleyebiliriz, eğitim çok önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak hane zenginliğinin doğrusal olmayan etkisi resmin daha karmaşık olduğunun ipuçlarını göstermektedir.

İkinci modelimizde daha önce kullanılan değişkenlere teknoloji kullanımı ve "offline" siyasal katılım değişkenlerini de eklediğimizde elde edilen sonuçlar bulunmaktadır. Bu değişkenleri eklediğimizde, daha önceki modelde anlamlı olmayan yaş grupları arasındaki farkın, 22-24 yaş diliminde daha yüksek olmak üzere anlamlı hale geldiğini görmekteyiz.

Yeni değişkenleri eklediğimizde daha önce anlamlı gözükken eğitim düzeyi ve çalışma durumuna bağlı olan davranış boyutundaki farkların istatistiksel anlamlılıklarını yitirdiği-

ni görülmektedir. Teknoloji kullanımı ve “offline” siyasal katılımın eklenmesi, daha önce gözlediğimiz farkları baskılamıştır. Bu iki değişkenin eklenmesiyle hane zenginliğinin etkisi de değişmiştir. En düşük yüzde 20’lik grupta, bu değişkenler de kontrol edildiğinde dahi İnternet’te siyasal katılım davranışı daha yüksektir.

Modelimiz hem teknoloji kullanımının, hem de “offline” siyasal katılımın, İnternet’te siyasal katılım davranışı üzerinde pozitif etkisi olduğunu göstermektedir (sırasıyla $\beta=0.187$ ve $\beta=0.294$). Teknoloji kullanımı daha fazla olan gençlerin İnternet’teki siyasal faaliyetleri de daha yüksektir, bu açıdan kaynaklar yaklaşımının öngörüsü doğrulanmıştır. Teknolojiye daha yakın olan gençler, diğer gençlerden daha fazla katılmaktadır.

“Offline” siyasal katılıma baktığımızda gözlemlediğimiz pozitif ve anlamlı katsayı, İnternet’te siyasal katılımın davranış boyutunun, gençlerin gerçek dünyadaki siyasal katılımlarından etkilendiğini göstermektedir. Bu bulgu da Pekiştirme hipotezini doğrulamaktadır, gerçek yaşamlarında siyasete katılan gençler, İnternet’te de katılmaktadır ve “offline” siyasal katılım düzeyleri düşük gençler, İnternet’te de katılım göstermektedir. Bu noktada “offline” siyasal katılımın daha çok konvansiyonel olmayan siyasal katılım anlamına geldiğini hatırlamamız gerekmektedir.

Yeni değişkenleri eklediğimizde katsayılarda gözlemlediğimiz değişim, bu iki değişkenin gençlerin İnternet’te siyasal katılımları konusunda oynadığı rolü yakından incelememizi gerektirmektedir. Bu nedenle, bağımsız değişkenlerimizi sabit tutarak, bağımlı değişken olarak teknoloji kullanımı ve “offline” siyasal katılım değişkenlerini kullandığımız modelleri de tabloya ekledik.

Teknoloji kullanımının bağımlı değişken olduğu modelde öncelikle bir cinsiyet uçurumu gözlemlenmektedir, kadınlar erkeklere kıyasla daha az teknoloji kullanmaktadır. Keza, yaşa baktığımızda da 22-24 yaş grubundaki gençlerin referans grubu olan 18-21 yaş grubuna göre teknoloji kullanım düzeylerinin düşük olduğunu görmekteyiz. Ama en önemli farklar diğer değişkenlerdedir. Eğitim durumuyla teknoloji kullanımı arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır, eğitim düzeyi yükseldikçe teknoloji kullanımı artmaktadır (sırasıyla $\beta_{\text{ilköğretim}}=0.212$, $\beta_{\text{Lise}}=0.395$ ve $\beta_{\text{Üniversite}}=0.453$). Yüksek eğitim daha fazla “yapabilirlik” olarak ortaya çıkmaktadır.

Gençlerin çalışma durumunun da teknoloji kullanım düzeyleri üzerinde bir etkisi bulunmaktadır. Çalışan gençler ve ev gençleri, öğrencilere kıyasla daha düşük teknoloji kullanım skorlarına sahiptir, ev gençlerinin beta katsayısı -0.263 ’tür. Bu da bir tür erişim uçurumu olarak yorumlanabilir.

Hanelerin gelir düzeyiyle gençlerin teknoloji kullanımı arasında bir doğrusal ilişki bulunmaktadır. En yüksek gelir grubundaki gençler, en düşük gelir grubundaki gençlere kıyasla daha fazla teknolojiye erişebilmektedir, bu da teknoloji kullanımında bir sınıfsallığa işaret etmektedir.

Bağımlı değişken olarak siyasal katılımı kullandığımızda -ki 2. Modelde önemli bir ağırlığı bulunmaktaydı- lise ve üniversite mezunlarının diğer gençlere kıyasla daha yüksek katılım skorları olduğunu görmekteyiz, beklendiği üzere eğitimin bu tür geleneksel olmayan siyasal katılım üzerinde pozitif bir etkisi bulunmaktadır. Ev gençleri diğer gençlere kıyasla daha az katılmaktadır ($\beta_{Ev\ Gencl}=-0.088$). Gelir düzeyine baktığımızdaysa iki değişkenli analizde gözüktüğü üzere doğrusal olmayan bir ilişki bulunmaktadır, sadece ortadaki yüzde 20'lik kesimdeki gençler daha düşük siyasal katılım skoruna sahiptir ($\beta_{Orta}=-0.10$). Bu rakamlar, siyasal katılımın açıklayıcı değişkenlerinin model dışında kaldığını göstermektedir.

Bütün bu modeller, kaynaklar yaklaşımının büyük ölçüde geçerli olduğunu göstermektedir. Daha fazla kaynağa -eğitim, gelir, boş zaman- sahip olan gençler, daha fazla teknoloji kullanım skorlarına sahiplerdir, teknoloji kullanımın da İnternet'te siyasal katılımın davranış boyutu üzerindeki yüksek etkisi göz önünde tutulduğunda, bu değişkenlerin etkisi artmaktadır. Modele teknoloji kullanımını eklediğimizde daha önce anlamlı etkisi olan eğitim düzeyi, çalışma durumu ve hane zenginliğinin katsayılarının istatistiksel anlamlılığını kaybetmesi, buna karşılık bu değişkenlerin teknoloji kullanımı üzerinde anlamlı etkisi olması; teknoloji kullanımının İnternet'te siyasal katılımın davranışsal boyutu üzerinde önemli bir "aracılık" (mediation) rolü olduğunu söyleyebiliriz, başka bir deyişle gözlemediğimiz eğitim, gelir, boş zaman gibi değişkenlerin İnternet'te siyasal katılım üzerindeki etkisi büyük ölçüde bu kaynaklara sahip kişilerin daha fazla teknoloji kullanmalarından kaynaklanmaktadır.

Peki, siyasal katılım böyle bir aracılık rolü üstlenmekte midir? Başka bir deyişle değişkenlerin İnternet'te siyasal katılım üzerindeki etkisini, siyasal katılım üzerindeki etkileriyle açıklayabilir miyiz? Bu soruya yanıtımız "kısmen" olur. Eğitim düzeyine baktığımızda daha yüksek eğitilmiş gençlerin daha fazla katıldıklarını görüyoruz, dolayısıyla bu gençlerin İnternet'teki siyasal katılımlarının yüksek olmasının nedenlerinden biri gerçek hayatta da siyasal katılım göstermeleridir. Yine çalışma durumuna baktığımızda ev gençlerinin düşük siyasal katılım göstermelerinin nedenlerinden biri de gerçek hayatta da düşük siyasal katılım skorlarına sahip olmalarıdır. Dolayısıyla siyasal katılımın aracılık rolünün düşük olduğu öne sürülebilir.

Tablo 5. İnternet'te Siyasal Katılımın Algı Boyutunun Belirleyicileri (OLS Regresyon Analizi Sonuçları)

		Algı Boyutu	Algı Boyutu	Teknoloji Kullanımı	Siyasal Katılım
Cinsiyet	Erkek	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	Kadın	-0.043 (-1.79)	-0.023 (-0.99)	-0.063** (-3.19)	0.006 (0.23)
Yaş	18-21	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	22-24	-0.088** (-3.05)	-0.062* (-2.25)	-0.072** (-3.07)	0.004 (0.14)
	25-29	-0.082* (-2.55)	-0.072* (-2.31)	-0.016 (-0.63)	0.032 (1.01)
Eğitim	İlköğretim Altı	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	İlköğretim	0.119* (2.52)	0.068 (1.60)	0.212*** (5.76)	0.012 (0.44)
	Lise	0.215*** (3.97)	0.116* (2.34)	0.395*** (9.60)	0.072* (2.18)
	Üniversite	0.225*** (5.00)	0.098* (2.30)	0.453*** (13.43)	0.067* (2.15)
Çalışma Durumu	Öğrenci	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	Çalışan	0.029 (0.98)	0.057* (1.98)	-0.091*** (-3.76)	-0.005 (-0.14)
	Ev Genci	-0.032 (-0.97)	0.041 (1.31)	-0.263*** (-9.88)	-0.088** (-2.92)
Hane Zenginliği	En Yüksek	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)	0.000 (.)
	Yüksek	-0.006 (-0.20)	0.010 (0.37)	-0.058** (-2.95)	-0.063 (-1.86)
	Orta	-0.051 (-1.76)	0.007 (0.25)	-0.191*** (-8.50)	-0.101** (-3.15)
	Düşük	-0.107*** (-3.40)	0.002 (0.05)	-0.339*** (-14.32)	-0.060 (-1.69)
	En Düşük	-0.066* (-2.20)	0.017 (0.57)	-0.307*** (-12.61)	-0.050 (-1.47)
T e k n o l o j i Kullanımı			0.315*** (11.49)		
Siyasal Katılım			-0.080*** (-3.87)		
N		1729	1729	1804	1804
R ²		0.050	0.120	0.378	0.022

Standartlaştırılmış beta katsayıları, t istatistikleri parantez içindedir.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Bağımlı değişken olarak İnternet'te siyasal katılımın algı boyutunu aldığımızda durum değişmektedir. Algı boyutu söz konusu olduğunda bir cinsiyet farkından bahsedemeyiz. Ancak 18-21 yaş grubundaki gençlerin algı boyutundaki skorları diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazladır, başka bir deyişle İnternet'in siyaset yapma konusunda işe yarayacağı konusunda daha olumlu görüşleri bulunmaktadır.

Eğitim düzeyi arttıkça, gençlerin algı boyutu skorları da neredeyse doğrusal olarak artmaktadır, üniversite mezunu gençlerin ortalama algı boyutu skorları, hiç eğitim almamış olanlardan açık bir şekilde fazladır sırasıyla $\beta_{\text{İlköğretim}}=0.119$, $\beta_{\text{Lise}}=0.215$ ve $\beta_{\text{Üniversite}}=0.225$). Bununla birlikte gençlerin çalışma durumu ve algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. İki değişkenli analizlerimiz ev gençlerinin daha olumsuz bir algıya sahip olduklarını göstermişti, ancak diğer değişkenler için kontrol ettiğimizde bu etki anlamlılığını yitirmiştir.

Hane zenginliğinin bu değişken üzerinde bir etkisi görülmektedir, en düşük ($\beta_{\text{En Düşük}}=-0.066$) ve düşük ($\beta_{\text{Düşük}}=-0.107$) yüzde 20'lik dilimlerde İnternet'in siyasal katılımındaki algı boyutu skorları daha düşüktür.

Sadece eğitim ve hane zenginliği üzerinden düşünürsek, İnternet'te siyasal katılımın algı boyutu açısından "kaynaklar" hipotezinin geçerli olduğunu söyleyebiliriz, daha fazla kaynağa sahip gençler, daha olumlu algılara da sahiplerdir.

Teknoloji kullanımı ve siyasal katılımı eklediğimizde, modeldeki katsayıların bazılarında anlamlı değişiklikler gözlemlenmiştir. Yaş grupları arasındaki farklar hala bulunmaktadır, ancak katsayıların büyüklüğü azalmıştır. Eğitim değişkenine baktığımızda daha önce anlamlılık taşıyan ilköğretim – ilköğretim altı düzeyleri arasındaki farkın yeni değişkenler eklendiğinde anlamlılığını yitirdiğini görmekteyiz. Daha yüksek eğitim düzeylerinin farklılığı hala anlamlıdır ancak katsayılar küçülmüştür.

Çalışma durumunda daha önce anlamlı bir fark görülmemişken, yeni değişkenlerin eklenmesiyle çalışanların bu boyutta daha yüksek skorlara sahip olduğu ortaya çıkmıştır ($\beta_{\text{Çalışan}}=0.057$). Diğer kategoriler arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Yine başka bir bulgu da daha önce anlamlı bir etkisi olan hane zenginliğinin etkisi, yeni iki değişkenin eklenmesiyle etkisini kaybetmesidir, bunun anlamı yeni değişkenlerin etkisinin bu etkisi bastırmasıdır.

Yeni eklediğimiz değişkenlerden teknoloji kullanımının, İnternet'te siyasal katılımın algı boyutu üzerinde anlamlı ve yüksek bir etkisi bulunmaktadır ($\beta_{\text{Teknoloji}}=0.315$), teknolojiye daha fazla erişen gençlerin, İnternet'in siyasal katılım için iyi bir araç olduğu konusunda daha olumlu görüşleri olması şaşırtıcı değildir. Şaşırtıcı olan, "offline" siyasal katılım gösteren gençlerin İnternet'in işe yararlığı konusunda daha olumsuz görüşlere sahip olmalarıdır ($\beta_{\text{Siyasal Katılım}}=-0.08$). Daha önce tartıştığımız "Pekiştirme Hipotezi" İnternet'in zaten katılım gösteren gençler için bir fırsat alanı sunduğunu öne sürmekteydi; elimizdeki verilere göre gençlerin bu görüşte olmadığını öne sürebiliriz.

Birinci ve ikinci modelleri karşılaştırmamız, daha önce derinlemesine tartıştığımız teknoloji kullanımı ve “offline” siyasal katılımın belirleyicileriyle birlikte yorumlandığında anlamlı sonuçlar çıkarmamızı sağlamaktadır. Daha önceki paragraflarımızda teknoloji kullanımı açısından bir cinsiyet uçurumu olduğunu, yaş grupları arasında farklılıklar gözlemlendiğini belirtmiştik. Ayrıca eğitim düzeyi ve hane zenginliği arttıkça da teknoloji kullanımı artmaktadır, öğrenciler diğer gençlere kıyasla daha fazla teknolojiye aşinadır. “Offline” siyasal katılım söz konusu olduğunda daha yüksek eğitimlilerin daha fazla, ev gençlerinin ve orta gelir grubundakilerin daha az siyasal katılım gösterdiği de yukarıdaki tablodan anlaşılmaktadır.

Bütün bu rakamlar göz önünde tutulduğunda, teknoloji kullanımının tıpkı İnternet’te siyasal katılımın davranışsal boyutunda olduğu gibi bir aracılık rolü oynadığını söyleyebiliriz. Teknoloji kullanımı üzerinde anlamlı etkisi olan değişkenlerin İnternet’te siyasal katılımın işlerliği hakkındaki yaş grubu farklılıkları kısmen, eğitim ve hane zenginliğinden kaynaklanan farklar tamamen teknoloji kullanımından kaynaklanmaktadır, başka bir deyişle teknoloji kullanımı tamamen aracılık etmektedir. Siyasal katılımın böyle bir işlevi olduğunu söyleyemeyiz.

Sonuç

Makalemizin ana sorusunu yaygınlaşan ve gündelik yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen İnternet’in, gençlerin siyasal katılımı üzerinde olumlu bir etkisi olup olmadığı olarak tanımlamıştır. Kısa bir değerlendirmesini yaptığımız kuramsal tartışmalar bu konuda farklı yaklaşımların olduğunu göstermiştir. İyimser yaklaşım, İnternet’in sağladığı olanakların daha önce katılmamış bireyleri siyasete katılmaya çekeceği, katılanların da katılım düzeylerinin artacağını öngörmektedir. İnternet’in geleneksel ve geleneksel olmayan katılım biçimlerinden farklı, “offline” bir benzeri olmayan yeni bir katılım mecrası olarak ön plana çıktığını söyleyenler de olmuştur.

“Hareketlilik” tezini savunan iyimserlerle aynı görüşü paylaşmayan bir grup da İnternet’in bireylerin sosyal ilişkilerini geliştirecekleri zamanı çalacağını, bu nedenle de önce sosyal sermayenin oluşumuna, daha sonra da siyasal katılıma ket vuracağını savunmuştur. Siyasal katılımın bir hesap meselesi olduğu varsayımından yola çıkan, ancak katılımın maliyetini karşılayabilecek kaynaklara – maddi olanaklar, boş zaman, beceriler ve ilişkiler- sahip olan bireylerin katılım göstereceğini öne süren “kaynaklar” yaklaşımını benimseyenler ise, İnternet üzerinden katılımın da bir kaynak meselesi olduğunu ve ancak gerekli kaynaklara sahip olan bireylerin katılacağını öngörmüşlerdir. “Pekiştirme” yaklaşımı dediğimiz bu yaklaşım, İnternet üzerinden siyasetin de “güçlünün silahı” olarak kalacağı kanısındadır.

Türkiye gençliğini temsil eden 1804 kişiyle Ocak 2016’da yürüttüğümüz araştırma çalışması, “Pekiştirme” yaklaşımını doğrular bulgular ortaya koymuştur. Gençlerin İnternet’te siyasal katılımının davranışsal ve algısal boyutları olduğu, bu iki boyutun belirleyicileri arasında farklar bulunduğu görülmüştür. İki değişkenli analizler davranış boyutunda erkek-

lerin kadınlara, eğitimlilerin eğitimsizlere ve öğrenci ve çalışanların ev gençlerine kıyasla daha fazla katılım gösterdiğini sergilemiştir. En yüksek ve en düşük gelir gruplarında İnternet'te siyasal katılım daha fazladır. Algı boyutuna odaklanıldığında da kadınlar ve erkekler, eğitimsizler ve eğitimliler, öğrenci ve çalışanlar ile ev gençleri arasında farklar bulunmaktadır. Bu boyutta hanenin zenginliği arttıkça, İnternet'in siyasal katılım için işe yarar bir araç olduğu kanısı da artmaktadır.

Çok değişkenli analizlerimiz, resmin karmaşıklığını göstermiştir. Diğer değişkenler için kontrol edildiğinde daha önce istatistiksel anlamlılık taşıyan farklar bu niteliklerini kaybetmiştir. Gençlerin teknoloji kullanım eğilimleri ve "offline" siyasal katılımları, İnternet'te siyasal katılımın her iki boyutunun da önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır. Bu resimden yola çıktığımızda teknoloji kullanımının İnternet'te siyasal katılımın her iki boyutunda da aracılık işlevi gördüğünü söyleyebiliriz. Erkeklerin, yüksek eğitimlilerin, öğrenci ve çalışanların ve yüksek gelire sahip gençlerin teknoloji kullanım düzeyleri yüksek olduğu için hem İnternet'te siyasal katılım gösterebilmekte, hem de İnternet'in siyasal işlevi konusunda daha olumlu bir algıya sahip olmaktadırlar. "Offline" siyasal katılımın böyle bir aracılık işlevi olduğunu söyleyemediğimiz gibi, bu tür katılımı daha yüksek olan gençlerin İnternet'in siyasal işlevi konusunda daha karamsar olduklarını görmektediriz.

Bu bulgular üzerinden düşündüğümüzde, her ne kadar Türkiye'de İnternet erişimi artmış olsa ve her on gencin dokuzunda İnternet erişimi bulunsa da; İnternet üzerinden siyasal katılım olanakları teknoloji kullanımında daha yetkin gençlerle sınırlı kalmıştır. Bu açıdan bakıldığından kaynaklar yaklaşımının geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan, araştırma bulgularımız "pekiştirme" yaklaşımının tamamen doğru olduğunu göstermemiştir. Daha önce siyasal katılım gösteren gençler, İnternet üzerinden de katılmaktadırlar, ancak İnternet'in siyasal işlevi konusunda şüphecidirler.

Eğer daha iyi bir demokrasinin daha fazla siyasal katılım olduğu konusunda bir uzlaşma içerisindeyssek, İnternet'in siyasal katılıma katkısı konusundaki olanakları kabul edebiliriz. Ancak olanakların varlığı, hakkınca kullanılmasını sağlamamaktadır, başka bir deyişle İnternet penetrasyonunun artması tek başına İnternet demokrasisini getirmemektedir. Daha fazla kaynağa sahip olanların daha fazla katılım göstermeleri, İnternet'i eşitleyici/içerici bir araçtan çok, var olan farklılıkları pekiştirici bir yöntemle dönüştürmektedir. Bu nedenle gençlerin teknolojiye eşit derecede erişmelerini ve teknoloji kullanımındaki katmanlaşmanın giderilmesi, bu nitelikli aracın siyasal katılım için daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

Copyright © 2017 **Republic of Turkey Ministry of Youth and Sports**

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Journal of Youth Researches • November 2017 • 5(13) • 31-38

ISSN 2147-8473

Received | 25 September 2017

Accepted | 09 October 2017

ANALYSIS / RESEARCH

EXTENDED ABSTRACT

The Internet and Political Participation: An Evaluation on Turkish Youth

Emre Erdoğan*

Summary

The rising penetration of the Internet in the World and Turkey provides a lot of opportunities. One the most important opportunities of the Internet is in the domain of political participation, especially in countries like Turkey, characterized with very low level of political participation. These opportunities may have crucial roles in contributing the quality of Turkish democracy and closing the democratic deficit in the country. Recent data shows that about 90 percent of Turkish youngsters have Internet access whereas political participation scores over the Internet are very low. Our objective in this article is to discover political participation patterns of Turkish youth over the Internet and understand the determinants of these patterns; based on the analysis of the dataset of 1804 face to face interviews conducted in Turkey with a sample representing Turkish youth between 18-29 ages.

* Assoc. Prof, Istanbul Bilgi University, International Relations Department, Istanbul, emre.erdogan@bilgi.edu.tr

The proliferation of Internet use in Turkey provides opportunities for political participation all over the world and Turkey which is of great importance concerning the quality of Turkish democracy. The rate of Internet use in Turkey has dramatically increased over the last 13 years -from 7 percent in 2004 to 81 percent due the latest research- and penetration of Internet use on such a wide range made significant effects on the structure of our society; the emergence of a new generation with distinctive behavior patterns and habits compared with their parents become obvious. Although about 90 percent of Turkish youngsters have access to the Internet, scores for political objectives in Internet use are very limited. By focusing on Turkish youngsters, whether opportunities offered by Internet use presents an alternative instrument for political participation is discussed throughout the research study. The aim is to explore political participation patterns of Turkish youth over the Internet as well as the determinants of these patterns based on 1804 face to face interviews conducted in Turkey with a group of youngsters between 18-29 ages. A research questionnaire is prepared in cooperation with the framework of Power2Youth Project conducted in seven countries.

The discussions considering the benefits of Internet use gather around two opposite sides; optimists, who are pro mobility hypothesis, and pessimists. Optimists argue that Internet may increase political participation quantitatively and transform it qualitatively in favor of democracy by creating a new public sphere. (Norris, 2001). Optimistic approach claims that opportunities offered by Internet use and other digital media may encourage citizens who do not participate in politics to participate and who participate to do more by reaching the level of grassroots. Mobility thesis defenders argue that this type of participation has no equivalent in the “offline” world and that online political participation presents a brand new participation type; that is why tools for understanding conventional political participation are insufficient to capture this unique type of participation (Marien, Hooghe, and Quintelier 2010; Stolle, Hooghe, and Micheletti 2005; Whiteley 2011, Gibson and Cantijoch 2013, Van Zoonen and Hirzalla 2011). The defenders of the other camp, on the other hand, argue that, based on Putnam’s (2000) “time substitution hypothesis”, the time spent on using various communication tools cause concessions from social relations which may end up with lower social capital and thus lower political and social participation. As a result, they conclude that the more one uses the Internet, the more they isolate themselves from others and show less civil and political participation. (Novick 2000; Davis 1999; Nie and Erbring 2000; Nie and Erbring, 2002; Kraut et al., 1998). Another criticism for mobility hypothesis comes from the defenders of “reinforcement hypothesis” which is developed by Verba, Schlozman and Brady in 1995. They argue that opportunities offered by the Internet cannot be enjoyed equally by all and it may reinforce discrepancies in society by making louder the voice of people who are already influential. Reinforcement hypothesis depends on resources approach which is valid in civil and political participation area. The logic is based on a simple cost calculation, which includes money, time, cognitive capacity and relations; higher costs mean lower participation.

Shortly, resources approach predicts that inequalities concerning resources give way to inequalities in civil and political participation. In this research study mobility and reinforcement hypotheses are discussed in the context of Turkish youngsters.

Our previous research studies have revealed that the most common political participation method in our country is voting and a significant increase in political participation of young people is not observed during the last 16 years. Despite the high frequency of elections in 2014 and 2015, the rate of “attending a political campaign” is only 3 percent, which points the problem of political participation on the conventional level. Actually, considering the non-conventional type of political participation activities such as boycotts or political protests, which can be described as elite-challenging political activities, the situation is not any more pleasant. The rate of “membership to a civil society organization” is 5 percent which shows that participation rate to a civil society organization is very low and does not increase in the course of time. Another low participation rate can be observed with regard to “signing a petition” with 8.6 percent. It is also significant that only 5.4 percent young people indicated that they participated in an Internet protest which reveals the fact that youngsters in Turkey do not even participate in online demonstrations. Given the fact that households’ access to the Internet has increased up to 81 percent and 9 out of every 10 young people has access to the Internet, it is noteworthy that political participation through online activities has not shown an increase.

Based on Power2Youth questionnaire, within the scope of this research study, it is aimed to measure the behaviors, which refer to what they did in the past, and attitudes, which refer to possible actions in the future, of youngsters in Turkey concerning the use of the Internet for political participation. When we look at behaviors, we see that 8 percent of the youngsters are using social media to convey their opinions frequently. If we add the answer “sometimes”, this rate rises to 32 percent. Likewise, the rate for doing political activities on the Internet is 5 percent but if we add the ones who “has not done any political activities on the Internet but might do if necessary”, the rate rises to 30 percent. It can be stated that, in terms of behaviors, about 5-10 percent engage in political activities on the Internet.

When we approach in terms of perceptions/attitudes, 41 percent of the youngsters think social media as an instrument for communication with others to discuss political issues while 25 percent of them agree that the Internet is a useful channel for engaging in with politics. So, the ones who consider the Internet as a device for political communication constitutes 25-41 percent of young people participated in the research study; this rate seems quite low by virtue of the fact that the Internet use in our country is quite high, that is about 90 percent.

As a result of factor analysis to examine the youngsters’ level of political participation through the Internet, 2 factors are attained which are explaining 44 percent of total variance. The first factor, which can be called “Behavioral Dimension” as it is related to beha-

aviors, is in positive correlation with the variables namely engaging in political activities in the Internet, visiting websites or blogs of Internet activists, using the Internet for attending political movements or participating in politics. The second factor, which can be called “Perceptual Dimension” as it is related to perceptions rather than behaviors, is in correlation with the variables namely using social media to convey one’s opinions, regarding these as primary tools to communicate with others about politics and agreeing that the Internet is a good tool for indicating political opinions.

To clarify the differences between these two dimensions certain variables are discussed. Socioeconomic/demographic variables are gender, age, education, employment status and financial status. Multivariable analyses show that gender does not have an effect on the interviewee’s Internet use pattern, although previous research point to a gender gap (Bimber, 2000; Best ve Krueger, 2005). Considering the age variable, comparative studies show that youngsters access to the Internet more than elders and use the Internet different from them. Resources approach expresses that higher education levels provide more access to resources as higher education levels means higher economic opportunities and higher cognitive capacity which may imply higher participation. Concerning financial status, it is certain that the income of the youngsters determine their access to opportunities; higher financial status may imply higher use of technology and distinctive behaviors concerning political participation.

With regard to mobility and reinforcing thesis mentioned above, to determine which of these two approaches is valid for Turkish youngsters a political participation index is built by using political participation variables. In this index, non-conventional variables which are namely signing a petition, attending a boycott, attending a peaceful demonstration and attending a strike in the past are included. To measure the level of technology use of the interviewees, a Technology Use Index is built which includes variables such as using laptops, tablet computers, smart phones and using Internet to make “online” friends.

When we look at descriptive statistics, we see that there is a linear relation between education level and participation scores. Youngsters with the lowest educational level also have the lowest scores in terms of perception dimension. The most striking finding is about the relation between participation scores and household financial status as the expectation was higher participation scores for youngsters with higher incomes. The results show that the young people in the lowest 20 percent income level shows similar active participation scores with the ones in the highest 20 percent income level. When it comes to perception dimension, youngsters with high income levels have more positive perception considering the political function of the Internet.

Both Technology Use and Political Participation is related to Behavioral dimension of political participation in the Internet which means that youngsters who use more technology show higher political participation in the Internet in addition to higher “offline” participation scores. It can be stated that, at the behavioral level, youngsters in different

age groups behave similarly. Young people who are “Not in Education, Employment, or Training” (NEET) participate in online political activities less than students and working youngsters. The young people graduated from high school or university engage in online political participation compared with others and this validates the resources approach.

All models show that resources approach is valid to a large extent. Youngsters with more resources such as education, income and leisure time, have higher scores for technology use which has a great effect on the level of political participation in the Internet. It can be stated that the use of technology has an important mediation role on the behavioral dimension of political participation in the Internet; that is to say, the ones who have more resources such as education, income and leisure time use technology more. Considering the mediation role of political participation, we can claim such a role only “partially”.

When it comes to “perception dimension” we cannot talk about a gender gap but youngsters between ages 18-21 have higher scores for perception dimension compared with other age groups. There is almost a linear relation between young people’s average perception dimension scores but there is no such observation considering the employment status. Household income level, on the other hand, has an effect on this variable and indicates lower online political participation scores for the ones in the lowest 20 percent income level.

As a result, our research study conducted with 1804 youngsters in January 2016 has revealed findings that validate the “reinforcement hypothesis” approach. Both behavioral and perceptual dimensions are taken into consideration and observed that the determinants of these two dimensions exhibit difference. Bivariate analysis from the behavioral dimension reveals that men compared with women, the educated compared with the uneducated and lastly students and employed compared with NEET exhibit more participation. The young people from highest and lowest income levels participate online political activities compared with others. From perceptual dimension, the conviction that the Internet is a useful tool for political participation becomes more popular as the income level increases. For both dimensions technology use has a mediating role.

These findings show that although the rate of access to the Internet has increased a lot, opportunities for political participation is limited to the youngsters who are more competent in technology use, which leads us to resources approach. At this point, the Internet becomes more of a tool that reinforces discrepancies rather than being an inclusive/equalizer tool. Although it is apparent that the penetration of the Internet of course is not able to establish democracy by itself, it is acceptable that it provides significant tools regarding political participation. As a consequence, it is important to ensure equal access to the Internet and to eliminate problems considering the stratification in technology use so that the Internet as a tool for higher political participation and a democracy with higher quality can be realizable.

Kaynakça/References

- Bayraktutan, G., Binark, M., Çomu, T., Dogu, B., Islamoglu, G., & Aydemir, A. T. (2014). Siyasal İletişim Sürecinde Sosyal Medya ve Türkiye’de 2011 Genel Seçimlerinde Twitter Kullanımı. *Bilgi*, 68, 59.
- Best, S. J., & Krueger, B. S. (2005). Analyzing the representativeness of Internet political participation. *Political Behavior*, 27(2), 183-216.
- Best, S. J., Krueger, B., Hubbard, C., & Smith, A. (2001). An assessment of the generalizability of Internet surveys. *Social Science Computer Review*, 19(2), 131-145.
- Bimber, B. (2000). Measuring the gender gap on the Internet. *Social science quarterly*, 868-876.
- Calenda, D., & Meijer, A. (2009). Young people, the Internet and political participation: findings of a web survey in Italy, Spain and The Netherlands. *Information, Communication & Society*, 12(6), 879-898.
- Cambié, S., & Ooi, Y. M. (2008). International communications strategy.
- Cavanaugh, J. W. (2000). E-Democracy: Thinking About the Impact of Technology on Civic Life. *National Civic Review*, 89(3), 229-234
- Çıldan, C., Ertemiz, M., Tumuçin, H. K., Küçük, E., & Albayrak, D. (2012). Sosyal Medyanın Politik Katılım ve Hareketlerdeki Rolü. *Akademik Bilişim..*
- Davis, R. (1999). *The web of politics: The Internet’s impact on the American political system*. Oxford University Press.
- Delli Carpini, M. X. (2000). Gen. com: Youth, civic engagement, and the new information environment. *Political communication*, 17(4), 341-349.
- Downing, K. (2006). Next generation: What leaders need to know about the millennials. *Leadership in Action*, 26(3), 3-6.
- Erdoğan, E. (2009). Olasılıksızlığın Kuramını Aramak: Türk Gençliğine Siyasal Partilere Katılım. *İçinde Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı*.
- Erdoğan, E. (2015a). Türkiye’de gençlerin siyasal katılımı: Karşılaştırmalı bir perspektif. *In Yeni Zamanlarda Genç Yurttaşların Katılımı Konferansı Bildiriler Kitabı* [Proceedings of the Conference of Participation of Young Citizens in the New Times], 37-52.
- Erdoğan, E., & Uyan-Semerci, P. (2017). Understanding young citizens’ political participation in Turkey: does ‘being young’ matter?. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(1), 57-75.
- Genel, M. G. (2012). Siyasal İletişim Kampanyalarında Sosyal Medyanın Kullanımı (12 Haziran 2011 Seçimleri “Twitter” Örneği).
- Gibson, R., & Cantijoch, M. (2013). Conceptualizing and measuring participation in the age of the Internet: Is online political engagement really different to offline?. *The Journal of Politics*, 75(3), 701-716.
- Grossman, L. K. (1995). *The electronic republic: Reshaping democracy in the information age*. Viking Penguin.
- Hirzalla, F., & Zoonen, L. V. (2011). Beyond the online/offline divide: How youth’s online and offline civic activities converge. *Social Science Computer Review*, 29(4), 481-498.
- Kalaycıoğlu, E. (2008). *Türkiye’de demokrasi’nin pekişmesi: bir siyasal kültür sorunu (Democratic Consolidation in Turkey: A Problem of Political Culture)*.
- Kamiloğlu F. ve Erdoğan E. (2014), Effects of Social Media on Civil and Political Participation and a Field of Survey over on Facebook, *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 4(3), 47-77
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukophadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being?. *American psychologist*, 53(9), 1017.

- Krueger, B. S. (2002). Assessing the potential of Internet political participation in the United States: A resource approach. *American Politics Research*, 30(5), 476-498.
- Lijphart, A. (1997). Unequal participation: Democracy's unresolved dilemma presidential address, American Political Science Association, 1996. *American political science review*, 91(1), 1-14.
- Marien, S., Hooghe, M., & Quintelier, E. (2010). *Unconventional participation and the problem of inequality: a comparative analysis*. Nomos Verlag.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & Stansbury, M. (2003). *Virtual inequality: Beyond the digital divide*. Georgetown University Press.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2008). Digital Citizenship: The Internet. *Society and Participation*.
- Negroponte, N. (1996). *Being digital*. Vintage.
- Nie, N. H., & Erbring, L. (2000). Internet and society. *Stanford Institute for the Quantitative Study of Society*, 3, 14-19.
- Nie, N. H., & Erbring, L. (2002). Internet and mass media: A preliminary report. *IT & Society*, 1(2), 134-141.
- Norris, P. (2001). *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the Internet worldwide*. Cambridge University Press.
- Norris, P. (2011). *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. Cambridge University Press.
- Noveck, B. S. (2000). Paradoxical partners: Electronic communication and electronic democracy. *Democratization*, 7(1), 18-35.
- Oser, J., Hooghe, M., & Marien, S. (2013). Is online participation distinct from offline participation? A latent class analysis of participation types and their stratification. *Political Research Quarterly*, 66(1), 91-101.
- Polat, R. K. (2005). The Internet and political participation: Exploring the explanatory links. *European journal of communication*, 20(4), 435-459.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: America's declining social capital. In *Culture and politics* (pp. 223-234). Palgrave Macmillan US.
- Quintelier, E., & Vissers, S. (2008). The effect of Internet use on political participation: An analysis of survey results for 16-year-olds in Belgium. *Social Science Computer Review*, 26(4), 411-427.
- Schlozman, K. L., Verba, S., & Brady, H. E. (2010). Weapon of the strong? Participatory inequality and the Internet. *Perspectives on Politics*, 8(2), 487-509.
- Stolle, D., Hooghe, M., & Micheletti, M. (2005). Politics in the supermarket: Political consumerism as a form of political participation. *International political science review*, 26(3), 245-269.
- Stanley, J. W., & Weare, C. (2004). The effects of Internet use on political participation: Evidence from an agency online discussion forum. *Administration & Society*, 36(5), 503-527.
- Strandberg, K. (2006). Parties, candidates and citizens on-line: studies of politics on the Internet.
- Şener, G., Emre, P. Ö., & Akyıldız, F. (2015). Türkiye'de Sosyal Medyanın Siyasi Katılıma Etkileri. *Folklor/ Edebiyat Dergisi, Yeni Medya Çalışmaları Özel Sayısı*, 21(83), 3.
- Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2003). Unraveling the effects of the Internet on political participation?. *Political research quarterly*, 56(2), 175-185.
- Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Harvard University Press.
- V. Shah, Nojin Kwak, R. Lance Holbert, D. (2001). "Connecting" and "disconnecting" with civic life: Patterns of Internet use and the production of social capital. *Political communication*, 18(2), 141-162.
- Ward, S., & Vedel, T. (2006). Introduction: The potential of the Internet revisited. *Parliamentary Affairs*, 59(2), 210-225.

- Weber, L. M., Loumakis, A., & Bergman, J. (2003). Who participates and why? An analysis of citizens on the Internet and the mass public. *Social Science Computer Review*, 21(1), 26-42.
- Wellman, C. H. (2001). Toward a liberal theory of political obligation. *Ethics*, 111(4), 735-759.
- Whiteley, P. F. (2011). Is the party over? The decline of party activism and membership across the democratic world. *Party Politics*, 17(1), 21-44.
- Van Dijk, J. A. (2005). *The deepening divide: Inequality in the information society*. Sage Publications.
- Van Dijk, J., & Hacker, K. (2003). The digital divide as a complex and dynamic phenomenon. *The information society*, 19(4), 315-326.
- Yılmaz, V., & Oy, B. (2014). Türkiye'de Gençlik ve Siyasi Katılım: Sosyo-ekonomik Statü Fark Yaratıyor Mu. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençleri Katılımı Projesi Kitapları*, 5.